

2024.
október
16-17.

ABSZTRAKTFÜZET

Békék és szerződések

Diplomáciatörténet I. Lajostól II. Rákóczi Ferencig

Békék és szerződések – Diplomáciatörténet I. Lajostól II. Rákóczi Ferencig

Konferencia

Szeged, 2024. október 16–17.

Absztraktfüzet

2024. október 16. (szerda)

Helyszín: MTA SZAB Székház, 6720 Szeged, Somogyi u. 7.

11:10–11:40 NYITÓELŐADÁS (110-es terem)

PAPP SÁNDOR

(SZTE BTK TI, HUN-REN–SZTE Oszmán Kori Kutatócsoport, Szeged)

A szegedi Oszmán Kori Kutatócsoport diplomáciatörténeti kutatásai és eredményei

A Magyar Kutatási Hálózat (HUN-REN) és a Szegedi Tudományegyetem Oszmán Kori Kutatócsoportja a békeszerződések, fegyverszüneti dokumentumok, időszakos határ menti megállapodások és kereskedelmi szerződések feltárásával, feldolgozásával és fordításával foglalkozik. A mohácsi csata előtti időszakra vonatkozóan mind az európai levéltárakban, mind pedig a török levéltárakban nagy a forráshiány. Ilyen esetekben annak is örülnünk kell, ha időnként a békekötések idejét meg tudjuk határozni. Kiindulópontként a magyar, török és bizánci történeti művekből, továbbá a régi, levéltári forrásokra épülő latin és német nyelvű szakirodalomból összeállítottam egy ideiglenes listát. A korábbi, kritikai szempontból még nem átrostált adatbázisunkban az 1416 és 1526 közötti időszakra vonatkozóan **33** békeszerződésre találunk adatokat. Az újabb kutatási eredmények ennek a listának az adatait lefelé korrigálták. Az adatok mellett **7** békekötésről eredeti vagy másolatban maradt szerződéslevél is fennmaradt, két esetben – 1503-ból és 1519-ből – pedig mindkét fél békepéldányával rendelkezünk. Ami a Mohács utáni diplomáciai viszonyt illeti: 1547-től 1739-ig **28** békekötés dokumentumait sikerült összegyűjteni, amelyek többsége esetében mindkét fél békeszövegét feldolgoztuk. Az 1606. évi zsitvatoroki béke utáni szerződések esetében többenél sikerült a magyarországi béketárgyalások teljes iratanyagát, a magyar, a török és a latin békepéldányokat is megtalálnunk. A jelen konferencia nyitó előadásában arra vállalkozom, hogy bemutassam, mely területeken értünk el új eredményeket, mely új békepéldányok kerültek elő, milyen diplomáciai nyelveket használtak a tárgyalt évszázadokban, volt-e folytonosság a Mohács előtti magyar diplomácia és az azt követő Habsburg–keleti kapcsolatok alakításában, vagy teljesen új fejezet kezdődött, illetve milyen alapvető eltérések mutatkoznak az áttekintett három és fél évszázad diplomáciai gyakorlatában.

13:00–14:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK I.

I/1. Anjou-kori diplomáciai rendszerek (110-es terem)

FONT MÁRTA

(PTE BTK TTI, HUN-REN–PTE–ELTE Középkori magyar egyházi archontológia 1000–1387 Kutatócsoport, Pécs)

Nagy Lajos magyar király és a lengyel–litván ügyek

Nagy Lajos lengyel kapcsolatait illetően a kutatás elsősorban az 1370–1382 közötti perszónálunióra fókuszál, illetve az 1335. évi visegrádi királytalálkozó tárgyalásainak körülményeit világítja meg. Nagy Lajos lengyel királyságához vezető úton fontos szerep jutott Kázmér lengyel királlyal kötött 1350. évi megállapodásnak. Ebben hangsúlyossá vált Halics és Volhínia státuszának rendezése, amely mindkét uralkodó számára fontos volt. A két terület sorsa iránt mind magyar, mind lengyel részről évszázadokra visszanyúló volt az érdeklődés. Halics és Volhínia (Lodomeria) területi hovatartozása a 14. században elválaszthatatlanná vált a litván ügyektől. A lengyel–litván konfliktusok sorozata pedig hatással volt a Kelet–Európában formálódó úgy statusquo-ra. Az előadás Lajos királynak a litván ügyekben játszott szerepét, ehhez kapcsolódó diplomáciáját teszi vizsgálat tárgyává.

BAGI DÁNIEL

(ELTE BTK TI, HUN-REN BTK TTI, Budapest)

Visegrádtól Krakkóig – dinasztikus szövetségi rendszer Közép-Európában 1335–1364 között

Az előadásban a visegrádi kongresszus és az úgynevezett krakkói kongresszus közötti dinasztikus szövetségeket és egyezményeket tekintem át, kitérve a Luxemburgi–Anjou, Piast–Anjou együttműködésekre és konfliktusokra is.

TUZA, BÉNÉDICTE
(École nationale des chartes, Paris)

„Két liliom – egy bokréta”. Anjou Katalin és Orléans-i Lajos házassági szerződése az új kutatások fényében

Előadásomban az I. Lajos magyar és V. Károly francia király által gyermekeik között kötendő házasság előkészítését mutatom be, felvázolva a házassági szerződés különböző pontjairól folytatott tárgyalások alakulását, amely egyben békeszerződés és szövetségi szerződés is volt a Szicíliai Királyság megszerzése érdekében (amelyet I. Lajos korábban fegyverrel próbált megszerezni). A két udvar, valamint XI. Gergely pápa és I. Johanna nápolyi királynő közötti feszültségeket feltáró szövegek elemei lehetővé teszik számunkra, hogy megvizsgáljuk a béke fogalmának összetettségét és korlátait, mert míg a legünnepélyesebb záradékok szilárd megállapodásokat hivatottak garantálni, a későbbi dokumentumokban tapasztalható megkérdőjelezésük törekénységükről tanúskodik. A békének ez a megközelítési módja, amelyen keresztül feltárom a szövegekből kirajzolódó megállapodásokat és a finom diplomáciai viszályokat, lehetővé teszi, hogy ne csak a dokumentumok szöveges tartalmát mutassam be, hanem magának a diplomáciának a korabeli működését, az információ áramlását és a politikai nyelvezetet.

HUNYADI ZSOLT
(SZTE BTK TI, Szeged)

Velence – Vrána – Zára. A johanniták szerepe a „velencei háborúban” és a zárai béke megkötésében

Az 1311-ben feloszlatott templomos rend javai a johannitákhoz kerültek, és az 1320-as évek végétől Vrána, valamint a tengerparti lovagrendi érdekeltségek kifejezetten komoly stratégiai jelentőséggel bírtak Szt. János lovagjai számára. Ez különös jelentőséget nyert az I. Lajos és Velence között 1345-ben kezdődő háborúban, amelynek során a johanniták meglehetősen sajátos helyzetbe kerültek: néhány évtizeddel korábban egy ideig a velencei perjelséggel közös tartományi vezető irányította a magyar–szlávón tartományt, eddigre azonban, s még az 1340-as évek közepén is ugyanazon rendi egységhez, az „itáliai nyelvhez” tartozott mindkét perjelség. Ezért egy ideig sem Velence, sem pedig a magyar király számára nem volt egyértelmű, hogy ki kinek az oldalán áll. Az 1358 februárjában lezajló zárai békekötési aktus során, február 18-án a

provence-i Baudon Cornuti magyar–szlavón johannita perjel a magyar királlyal együtt esküt tevő magyar előkelők között szerepelt, de megítélésem szerint nem a bárók egyikeként, hanem a konfliktusban többszörösen érintettként volt jelen. A johannita érintettségre utal, hogy egy héttel később (február 25.) a velencei Szent Márk székesegyházban Leonardo de Tibertis, a velencei johannita perjel működött közre az eskü tanújaként a magyar király követeinek jelenlétében. Az előadás arra is rá kíván mutatni, hogy I. Lajos a zárai békét megelőző másfél évtizedben meglehetősen sajátos kapcsolatot alakított ki a johannitákkal, és ez a magyar–szlavón perjelség rendi viszonyaira is jelentős hatást gyakorolt.

13:00–14:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK I.

I/2. 16–17. századi szövetségek és szerződésalkötések (217-es terem)

OBORNI TERÉZ

(HUN-REN BTK TTI, ELTE BTK TI, Budapest)

A Habsburg–Szapolyai-tárgyalások buktatói – a meg nem valósult szatmári megegyezés (1565) és következményei

Habsburg (I.) Ferdinánd, majd fia, Miksa és a Magyar Királyság keleti felét uralma alatt tartó Szapolyai (II.) János Zsigmond választott király között folytatott küzdelemnek legfőbb célja az ország és a királyi cím kizárólagos birtoklása volt. Ferdinánd mint megkoronázott magyar király elfogadhatatlannak tartotta, hogy János Zsigmond is királyi címet visel, még ha az csupán a választott királyi cím is. Az ország kettéosztásáról folytatott tárgyalások során mindkét uralkodó számára elfogadhatónak tűnt az 1565-ben megfogalmazott szatmári megegyezés, amelynek legfontosabb pontjai Szapolyai II. János uralkodói címének meghatározására, valamint az ország területének megosztására koncentráltak. A tárgyalások során II. Jánost somlyai Báthory István és Stanisław Nieżowski, Miksát pedig Lazarus von Schwendi és ecsedi Báthory András képviselte. János Zsigmond a követeinek adott utasításokban mindenekelőtt a Habsburg Johannával kötendő házasság sürgősségét hangsúlyozta, valamint meg akarta kapni Nagybányát, Munkácsot és Husztot, a Tisza menti területekből pedig Bereg, Ugocsa, Máramaros, Szolnok és Kraszna vármegyéket. Bár a szatmári megállapodásban foglaltak nem valósultak meg, az egyezkedés, amely Miksával az 1560-as években folyt, jól érzékelteti azokat az érveket és szempontokat, amelyek a felek között az 1570–71-ben megkötött speyeri megállapodás alapjául szolgáltak.

KRUPPA TAMÁS

(SZTE JGYPK ATIKI, HUN-REN–PPKE–PTE Fraknói Vilmos Római
Történeti Kutatócsoport, Szeged)

Az 1595. évi Habsburg–Báthory szerződés előzményei, jelentősége, sorsa

Az előadás kiadatlan, illetve kiadott, de nem sok figyelemre méltatott iratok alapján felvázolja azokat a prágai, római és gyulafehérvári udvar közötti diplomáciai tárgyalásokat, manővereket, amelyek az egyezmény megkötéséhez vezettek, illetve egy ismeretlen forrás alapján bemutatja az erdélyi követség gráci ünnepélyes fogadtatását. Röviden vázolja az egyezmény főbb pontjait, a szerződés főbb buktatóit, illetve azt a háborús/politikai kontextust, amelyben a szerződést megkötötték, és amely a szerződést magát életre hívta. Az előadás kitér az egyezmény sorsára, annak két évvel későbbi felbontására, annak okaira. Egy ismeretlen forrás alapján bemutatja az 1597 tavaszán – a szerződés felbontása előtt fél évvel – Prágában megejtett ünnepséget, amelyet Báthory Zsigmond aranygyapjas rendbe való felvétele miatt rendeztek, amelynek csak az egyik oka volt a tagságnak az 1595. évi szerződésben foglalt teljesítése, valójában azt a célt szolgálta, hogy a propaganda és a ceremónia nyelvezetét felhasználva eltérítsék a fejedelmet a Habsburg feleségétől való elválástól és a szerződés felbontásától.

HÁMORI NAGY ZSUZSANNA

(HUN-REN BTK TTI, SMALLST, Budapest)

Az erdélyi–francia szövetségi szerződések háttere a kora újkorban (16–17. század)

Az erdélyi fejedelmek a Habsburgok elleni küzdelmeikhez mindvégig igyekeztek nyugati szövetségeseket is megnyerni a kézenfekvőnek számító portai engedély, illetve támogatás megszerzése mellett. Franciaország vonatkozásában ennek két kézzelfogható eredménye volt az 1645-ben Munkácson, majd 1677-ben Varsóban megkötött szerződés, előbbi I. Rákóczi György és XIV. Lajos, utóbbi pedig I. Apafi Mihály és XIV. Lajos között. Ezeket megelőzően Bethlen Gábor folytatott hosszas tárgyalásokat 1625–1626 folyamán a francia féllal, amelyek azonban eredménytelenül zárultak. A szerződések szövegei és az előzetes tárgyalások a legtöbb esetben az alábbi főbb témákat érintették: a Habsburgokkal kötendő erdélyi különbéke megkötésébe való előzetes francia beleegyezés, az Erdélyi Fejedelemségnek a jövőendő békébe való belefoglalása,

a portai engedély megszerzése, a hadsegély fizetése és összege, a fejedelem személyének és családjának vagy államának védelme, vallásügy, hadvezetés kérdései. Mindemellett a franciákat folyamatosan óvatosságra készítette az oszmán csapatok bevonása és Ausztria esetleges megtámadása. Az előadásban e témákon keresztül vizsgálom azt az egyenlőtlenséget, amely a francia és az erdélyi fél között mindvégig fennállt, és amelynek egyes elemei I. (Szapolyai) János uralkodásának idejéig nyúltak vissza. Kimutatom, mely elemek fordultak elő és mely témák merültek fel már az 1528-ban megkötött fontainebleau-i, majd a végül meg nem erősített, de 1532-ben tárgyalt újabb Szapolyai–Valois megállapodás tető alá hozása során. Ez az összehasonlító vizsgálat pedig lehetőséget ad az Erdélyi Fejedelemség nemzetközi megítélése változásainak bemutatására is.

VARGA BEÁTA
(SZTE BTK TI, Szeged)

Az 1656. évi erdélyi–kozák „véd- és dacsövetség” és értékelése az ukrán historiográfiában

Az 1648–1654 közötti Hmelnickij-mozgalom idején a kozák hetman kezdettől fogva sajátos „többvektorú” diplomáciát folytatott annak érdekében, hogy az 1649-es zborivi egyezmény eredményeképpen kialakult „Kozák-Ukrajnát” elfogadtassa, mint valamelyik nagyhatalom protektorátusi vagy vazallusi alárendeltségében álló államot. Az 1654. évi perejaszlavi egyezmény értelmében a Zaporozsjei Had önként Oroszországhoz csatlakozott, és az így kialakult Hetmanátus autonómiájának egyik alapkövét képezte a kozák vezetők teljes külpolitikai önállóságra való törekvése. Az úgynevezett „kelet-európai harmincéves háború” idején a cári és a hetmani kormányzat a saját expanzív érdekeik érvényesítését tartották elsődlegesen szem előtt, ezért egymástól függetlenül, önálló hadivállalkozásokat hajtottak végre a Rzeczpospolita ellen. Így az orosz uralkodóban egyre inkább csalódott Hmelnickij mellett érvelt, hogy a Zaporozsjei Hadnak önvédelmi okokból jogában áll teljesen önálló külpolitikai irányvonalat követni. Az erdélyi–ukrán diplomáciai viszony kiépítése már 1648 végén kezdetét vette, de megegyezésre nem került sor, mert a kozák vezetők nem fogadták el az egyenlőtlen feltételeken alapuló erdélyi szövetségi ajánlatot. 1656 márciusában II. Rákóczi György a kozák ügyek „szakértőjeként” ismert Stefan Lutzot delegálta Csihirinbe, aki a fejedelem nevében „örök szövetség” megkötését ajánlotta fel a hetmani kormányzatnak. Úgy tűnt, hogy a két fél közötti szövetséges együttműködés

egyaránt előnyökkel járhat, ezért ezt követően intenzív követváltásra került sor Csihirin és Gyulafehérvár között. 1656. szeptember 7-én végül megkötötték a véd- és dacszövetséget, amelyben kölcsönösen kötelezettséget vállaltak a közös ellenség elleni fellépésre. Ugyanakkor már eleve behatárolta a szövetség hosszú távú működőképességét, hogy jöllehet a Zaporozsjei Had katonai támogatásáért cserében Hmelnyickij „a teljes Vörös Ruszt egészen a Visztuláig” kérte a fejedelemtől, valójában csak a kölcsönös segítségről állapodtak meg. Vagyis az erdélyi kormányzat ismét csak a számára kedvező feltételekről volt hajlandó tárgyalni, Hmelnyickij hetmani titulását nem helyezték a fejedelmi címmel azonos szintre, a Zaporozsjei Hadat alárendelt tárgyalópartnernek tekintették, és a kozákokat elsősorban a lengyel korona megszerzéséhez akarták felhasználni.

15:00–16:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK II.

II/1. Fegyveres konfliktusok és diplomácia (110-es terem)

E. KOVÁCS PÉTER

(HUN-REN BTK TTI, HUN-REN–DE Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete Kutatócsoport, Debrecen)

A castelletói béke

1413. április 17-én hosszas előkészítés után Velence és Luxemburgi Zsigmond képviselői az itáliai háború (1411–1413) részleges lezárásaként megkötötték a castelletói békét. valójában ez egy ötéves időszakra érvényes fegyverszünet volt, amit aztán folyamatosan meghosszabbítottak, utoljára 1437-ben, amikor újabb kilenc évre prolongálták. A tárgyalások megkezdését Rátóti Tari Lőrinc királynéi asztalnokmesterhez köthetjük, aki 1413 januárjában megjelent a lagúnák városában, és felmérte az ellenfél béke iránti elkötelezettségét. Luxemburgi Zsigmond, aki a háttérből irányította a tapogatódzó megbeszéléseket, az egyre terhesebbé váló harcok miatt hitelvesztés nélkül akart kiszállni a hadakozásból. Hiába jelent meg személyesen Itáliában, az ellenfél részleges térdre kényszerítése nem sikerült. Velence szintén érdekelt volt a fegyveres konfliktus beszüntetésében, hiszen földjein hónapok óta ellenséges katonák állomásoztak. A castelletói fegyverszünet célja tehát a háború beszüntetése volt. Ratifikálása reális kompromisszum, ahol mindkét fél lemondott valamiről. A magyar király erősnek mutatkozhatott, mert elérte, hogy a Köztársaság által vágyott békéből semmi se lett. Az egység ráadásul azonnali előnyökkel járt, hiszen a harcok befejezése egyrészt költségcsökkentő, másrészt emberéletek sokaságát

is megkíméli. Luxemburgi Zsigmond ezzel a fegyverszünettel azt jelezte, hogy továbbra sem mond le a harcról és Dalmáciáról, így pedig folyamatos diplomáciai manőverekre kényszerítette Velencét.

GYÖRKÖS ATTILA

(DE BTK TI, HUN-REN–DE Középkori Magyarország és Közép-Európa
Hadtörténete Kutatócsoport, Debrecen)

Az 1500. évi francia–magyar szövetség és a törökellenes háború gondolata

Az 1500-ban kötött francia–magyar szövetségnek elviekben törökellenes célja volt, beleilleszkedett a kései középkor „keresztes” gondolatába. A szerződés szövegének nincs magyar kiadása, eredeti formájában Párizsban az Archives nationales J 458 No. 1 jelzet alatt őrződött meg, a 17. században készült róla egy kivonatolt francia kiadás. Ugyanakkor a szöveget elemezvén, s a későbbi eseményeket vizsgálván az az ember benyomása, hogy a szövetségkötésnek merőben már céljai (is) voltak.

KORDÉ ZOLTÁN

(SZTE BTK TI, Szeged)

Lackfi István erdélyi vajda itáliai hadjáratának diplomáciai vonatkozásai

Az előadás azt vizsgálja, hogy Lackfi István erdélyi vajda nápolyi hadjáratának milyen előzményei voltak, miért őt választotta erre a feladatra I. Lajos, hogyan zajlott le a hadjárat, és milyen szerepet játszott mindezekben a diplomáciai tevékenység, annak milyen formáit tudjuk megismerni a forrásokból. Végül az előadás arra is megpróbál választ adni, hogy Lackfi István hadjárata milyen szerepet játszik Nagy Lajos nápolyi hadjárataiban.

CZIGÁNY ISTVÁN
(Budapest)

Fegyverrel vagy tárgyalással való meggyőzetés. A kiegyezés lehetőségei a Rákóczi-szabadságharcban (1703–1711)

Bár a történelemtudomány szabadságharcként tartja számon a II. Rákóczi Ferenc fejedelem által vezetett felkelést, ám az valójában az ország Habsburg Birodalmon belüli állami különállásának megőrzésére és az uralkodóval történő új kiegyezés megkötésére irányult. A fegyveres harc megindulásának első hónapjait követően a béketárgyalások is megindultak, amelyek a hadszíntér- és politikai erőviszonyok változásaitól befolyásolva, kisebb-nagyobb megszakításokkal nyolc esztendőn keresztül folytak. Előadásukban elsősorban a katonai- és a külpolitikai viszonyok változásainak hatását vizsgáljuk a béketárgyalásokra.

15:00–16:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK II.

II/2. Erdélyi diplomaták (217-es terem)

GÁLFI EMŐKE

(EME Jakó Zsigmond Kutatóintézet, Kolozsvár)

Kelet és Nyugat között egyensúlyozva: Báthory István diplomatáiról

Az előadás Báthory István három diplomatáját mutatja be, akik a fejedelem külpolitikájának egy-egy fő területét képviselték: ketten közülük portai követek voltak, egy pedig a Habsburg-udvarban reprezentálta Báthory István és Erdély érdekeit. Gyulai Mihály Izabella királyné uralma alatt kezdte pályáját, és János Zsigmondot a zimonyi táborba kísérő főurak csoportjában már úgy jellemezték, mint „legationibus ad Turcarum Imperatorem claro”. Portai követként ellenzője volt a speyeri egyezménynek, és Báthory Istvánnak lett tapasztalt diplomatája hosszú szolgálattal a háta mögött. Ugyancsak portai követjárásaival tett nagy szolgálatot a fejedelemnek a Bálintith család első erdélyi tagja. A később az erdélyi arisztokráciába felemelkedett család vagyonának megalapozója, Bálintith Tódor annak a rác/szerb menekülthullámnak volt egyik tehetséges tagja, amely a 16. század közepén Lippa és Temesvár feladása után a Gyulafehérvárhoz közeli Tövis mezővárosban és környékén telepedett meg, és amely sokrétű nyelv- és helyismerete révén nagy szolgálatot tett a 16. század végi erdélyi uralkodóknak azok keleti külpolitikájában. Párhuzamként elég megemlíteni a tövisi rác

templom építtetőit: pródi Rácz Mihályt (moldvai követjárásáról tudunk) vagy tövisi Rácz Pétert (portai követ). Utóbbival Bálintith Tódor egyidőben teljesített szolgálatot, és családi kapcsolatai által a vagyónát is „megörökölte”. A harmadik, a Báthory család szolgálatában elévülhetetlen érdemeket szerző személy, a Magyarországról menekült Székesfejérvári fivérek egyike, aki Báthory István bécsi fogsága alatt is ura szolgálatában járt el. Székesfejérvári Tamás diplomáciai tevékenysége mellett tehetséges gazdasági szakember volt, ahogy fivére, András is. Műveltségükre és tájékozottságukra egyrészt baráti körök és könyveik (András könyvtáráról tudunk), másrészt Tamás irodalmi munkássága vet valamelyest fényt. Báthory István történetírója, Gian Michele Bruto megemlíti Tamás *Ephemerides rerum* című történeti munkáját, amelynek ő is nagy hasznát vette.

BORBÉLY ZOLTÁN
(EKKE BMK TTI, Eger)

I. Rákóczi György követei a Magyar Királyságban

Az Erdélyi Fejedelemség diplomáciatörténete, mind az Oszmán Birodalommal, mind pedig a különböző európai államokkal kialakított kapcsolatainak vizsgálata napjainkig kiemelt figyelmet kap a korszak kutatói körében. A hagyományos politikatörténeti kontextus mellett egyre nagyobb teret kapnak a modern diplomáciatörténeti kutatások által felvetett új szempontok, mint például a követei személyének társadalomtörténeti jellegű vizsgálata és reprezentációtörténeti vonatkozásai. Előadásomban egy olyan kérdéskör kutatásának első lépéseit teszem meg, amely a Rákóczi-kori Erdély és a Magyar Királyság kapcsolatainak értelmezéséhez járulhat hozzá azáltal, hogy I. Rákóczi György magyarországi követeit veszem vizsgálat alá az említett diplomáciatörténeti szempontok alapján. A hangsúlyt mindenekelőtt azokra az eseményekre helyezem, amelyeken Rákóczi mint erdélyi fejedelem delegáltjai tárgyaltak a magyar király képviselőivel, így elsősorban az 1633-as eperjesi, illetve az 1644. évi hadjáratát lezáró linzi békét megelőző tárgyalások kerülnek fókuszba. Kik voltak ezeknek a tárgyalásoknak a „diplomatái”? Milyen szempontok szerint választotta ki őket Rákóczi? Hogyan viszonyultak hozzájuk a királyi megbízottak? Mennyiben kapcsolódott össze vagy vált el egymástól a tárgyalások folyamán Rákóczi és küldöttjei esetében az erdélyi fejedelmi és a magyar arisztokrata szerep. Egyáltalán diplomáciai eseménynek számított-e a tárgyalás, vagy a magyar rendiségen belül zajló tárgyalásnak tekintették-e?

JENEY-TÓTH ANNAMÁRIA
(DE BTK TI, Debrecen)

**Udvari karrier – diplomáciai feladatok I. Rákóczi György korában,
kitekintéssel 1630–1648(–1660)**

Az előadásban azt vizsgálom, hogy a fejedelmi udvar mely csoportjaiból és kik teljesítettek diplomáciai feladatokat az öreg Rákóczi György korában. Milyen udvari csoportokból kerültek ki a követek, és milyen feladatokat láttak el. Elemzésre kerül a családi háttérük, atyafiságuk, de vizsgálom a tanultságukat, az udvari karrierjüket és az általuk ellátott/teljesített feladataikat is. A különböző udvari csoportokból kikerülők között olyanokat is találunk, akik már nagyon fiatalon, míg mások az udvari elithez tartozóként láttak el az udvari főtisztséggel együtt fontos diplomáciai feladatokat. Legyen az akár egy udvari ifjú, a katonaság jeles képviselője, udvarmester, főistálló-mester – például Csontos Pál, Pap András és Márton, Huszár Mátyás, Serédi István és mások. A vizsgálat II. Rákóczi György korára is kitér a tekintetben, hogy mennyiben változott az udvari emberek és köztük a diplomáciai feladatokat ellátók személye apja udvarához képest.

BALOGH JUDIT

(EKKE BMK TTI, HUN-REN–ELTE Nemesi Emigráció és Emlékezet
(1541–1756) – Forrásfeltárás és Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport, Eger)

Apafi Mihály portai diplomatái és kapcsolati hálózataik

Az előadás egy több éve elkezdett kutatás egy szelete, és azt vizsgálja, hogy az Erdélyi Fejedelemség történetének utolsó periódusában, I. Apafi Mihály uralma alatt hogyan változott a portai diplomaták összetétele, reprezentációjuk és elsősorban kapcsolati hálójuk mind a Porta irányában, mind pedig a Fejedelemségen belül. Az 1657–1661 közötti időszak számos tekintetben megtörte a korábban kialakított csatornákat és a Fejedelemségen belül a portai diplomácia megítélését is. A diplomáciában döntően egy új garnitúra jelent meg, ennek a garnitúrának a tagjait azonosítom a társadalmi helyzetükkel, a származásukkal és a karrierjük felvázolásával együtt. Mivel ebből a korszakból bőséges és meglehetősen hosszú követjelentések maradtak ránk, ezeknek a jelentéseknek az elemzése révén a diplomáciai gyakorlat változásai éppen úgy nyomon követhetők, mint a követek kapcsolati hálózatai mind a Fejedelemségen belül, mind pedig a Portán. Az előadás elsősorban ezeket a hálózatokat és

mozgásaikat kívánja modellezni, valamint a modellek segítségével az Apafi-kor rendkívül összetett diplomáciai játszmáinak egy szeletét, illetve annak hátterét felvázolni – mindezt a hálózatok felől értelmezve.

17:00–18:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK III.

III/1. Diplomata pályaképek (110-es terem)

BÁRÁNY ATTILA

(DE BTK TTI, HUN-REN–DE Középkori Magyarország és Közép-Európa
Hadtörténete Kutatócsoport, Debrecen)

Georg von Stein, Mátyás diplomatája

Az 1470-es években Mátyásnak az egyik legfoglalkoztatottabb diplomatája volt a Birodalomból (Svábföldről) származó Georg von Stein, akit a magyar történetírás némileg kevésbé ismer. A Habsburgok (VI. Albert, Zsigmond tirolói gróf) és V. Miklós pápa szolgálatát is megjárva került Mátyás látóterébe, igen tehetséges orator volt. A király megbízásában sorra járt a burgundi hercegi udvarban, III. Frigyesnél, számos német fejedelemtől Brandenburgtól Szászországon és Meissenen át Sziléziáig és a Jagellókig, szinte állandóan úton volt Luxemburgtól Tirolon át Boroszlóig. Jelentős szerepe volt Merész Károly burgundi herceg és Mátyás kontaktusai kiépítésében. Nagy munkát végzett a Magyar Királyság és a svájci Eidgenossenschaft kantonjai közötti kapcsolatok kialakításában. Nagy utat járt be, kezdetben még Podjebrád György szolgálatában is állt. 1472-ben ő hozta tető alá a zerbsti szövetséget a Wettinek és a Hohenzollernek között. Tárgyalásokat folytatott egy Habsburg-ellenes, Károly herceg örököse, Burgundi Mária és Beatrix királyné fivére, Aragóniai Frigyes közötti eljegyzésről. Karrierje végén Mátyás sziléziai kormányzatában kapott hivatalt, Felső- és Alsó-Lausicz Vogt-ja lett, majd birtokadományokban részesült. Nagy szerepet kapott abban, hogy elősegítse Corvin János sziléziai hatalmi szférájának kiépítését (különösen ld. Glogau, Sagan, Oels hercegsége).

FEDELES TAMÁS

(PTE BTK TTI, HUN-REN-PPKE–PTE Fraknói Vilmos Római Történeti
Kutatócsoport, Pécs)

Messer Giorgo – Egy Mátyás-kori diplomata pályaképe

1465 tavaszán vett részt első ízben diplomáciai misszióban Handó György, amikor a Janus Pannonius pécsi püspök és Rozgonyi László tárnokmester vezette küldöttség tagjaként érkezett Rómába. A következő években a magyar uralkodót több ízben képviselte a Szentszéknél, ahol 1468 és 1470 között Mátyás király állandó rezidenseként szolgált. Később Nápolyban tárgyalta Ferrante királlyal Aragóniai Betarix és Hunyadi Mátyás házasságáról, megfordult Augsburgban a birodalmi gyűlésen, részt vett a magyar–lengyel békekötés előkészítésében. A firenzei Vespasiano da Bisticci felkészültségét és humanista érdeklődését méltatta az általa összeállított életrajzgyűjteményben. Az előadás e Mátyás-kori diplomata pályaképének megrajzolására tesz kísérletet, aki alkancellárként, kincstartóként is kamatoztatta szakértelmét, amelyet az uralkodó egyházi javadalmakkal, köztük a kalocsa–bácsi érsekséggel honorált.

B. SZÉKELY DOROTTYA

(ELTE BTK TDI, Budapest)

Követségben a Portán – Szelepcsényi György diplomáciai tevékenysége az 1640-es években

Szelepcsényi György, későbbi kancellár, esztergomi érsek és királyi helytartó fiatal kanonokként – sok társához hasonlóan – nem rettent el attól, hogy karrierje előmozdítása érdekében diplomáciai megbízatást vállaljon. Előadásomban az 1641-ben és 1643-ban Konstantinápolyba tett követi útjainak, valamint az 1644. évi budai megbízatásának forrásanyaga alapján mutatom be és értékelem diplomácia tevékenységét. A legtöbb irat az 1643. évi császári rezidensek cseréjének lebonyolítása kapcsán maradt fenn: a két diplomata, Johann Rudolf Schmid és Alexander Greiffenklau von Vollrats jelentései értékes adalékokat szolgáltatnak egy olyan személy pályájának indulásához, aki később a 17. századi Magyar Királyság meghatározó politikusává vált. A hivatalos jelentéseknek és magánleveleknek köszönhetően nemcsak a követi út mindennapos nehézségei, de az ifjú kanonok török kapcsolatrendszere, valamint bécsi megítélése is vizsgálhatóvá válik. Szelepcsényi György Lippay György egri püspöknek és magyar udvari kancellárnak, későbbi esztergomi érseknek írt leveleiből kettejük

kapcsolatának korai évei is a szemünk elé tárulnak. Ez egy másik értelmezési keretet is felrajzol számunkra: pontosan milyen szerepet töltött be Lippay Szelepcsényi pályájának indulásakor, a fiatal egyházi hogyan lett a portai hírek közvetítőjéből magyar udvari kancellár, illetve mi vezetett kettejük egykor patrónus-kliensi kapcsolatának megromlásához az 1650-es években.

TÓTH FERENC

(HUN-REN BTK TTI, HUN-REN-ELTE Nemesi Emigráció és Emlékezet
(1541–1756) – Forrásfeltárás és Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport,
Budapest)

Egy diplomata hadvezér a magyarországi törökellenes háborúban (1683–1688). A békekötés és a béketárgyalások kérdései Lotaringiai Károly hadinaplóiban

Lotaringiai V. Károly herceg személye szorosan összefonódik a kora újkori Magyar Királyság történetével, elsősorban Buda visszavétele (1686) és Magyarország török hódoltság alóli visszavívásában játszott császári fővezéri szerepe miatt. Ugyanakkor e neves történelmi személyiség életművének beható kutatása során a magyar és egyetemes történetírás az utóbbi időszakban hangsúlyosabban kezelte a diplomáciai tevékenységét is, különös tekintettel a saját hercegségeinek visszaszerzése érdekében tett diplomáciai erőfeszítéseire, amelyeknek bizonyíthatóan alárendelte a magyarországi törökellenes háborúkban játszott katonai szerepét is. A Lotaringiai Károly magyarországi hadjárataira vonatkozó legfontosabb hagyaték a bécsi Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Lothringisches Hausarchiv részlegében található. A herceg magyarországi hadjáratainak eseményeit pontosan feljegyeztette. A François Le Bègue lotaringiai nemes által írt hadinaplóinak több változata is ismeretes a bécsi központi levéltárakban. E többezer oldalas forrásanyag között található egy összefoglaló jellegű, gondosan megszerkesztett változat (ÖStA HHStA Lothringisches Hausarchiv Kt. 51 N° 3 *Journal des campagnes de Charles V de Lorraine (1683–89)* – 348 folio), amelynek a tudományos kiadása a közelmúltban jelent meg. Ennek előzményét képezik a herceg saját kezű feljegyzéseit is tartalmazó hadinaplók, amelyek közül eddig hármat ismerünk. A kontrollforrások és a történelmi kutatások tanúsága szerint a *Journal* olyan megbízható és objektív forrásanyagot képvisel, amely az említett hadjáratok hadi eseményein kívül korabeli politikai kommentárokat és diplomáciatörténelmi adalékokat is tartalmaz. Ez utóbbi, részletes információk alapján megismerhetők a magyarországi hadjáratok folyamán az oszmán fél

által kezdeményezett béketárgyalási javaslatok, illetve a hadműveletek során zajló fegyverszüneti tárgyalások részletei. Az előadás V. Károly hadinaplói és egyéb neki tulajdonított irások (pl. *Testament politique de Charles duc de Lorraine et de Bar*) segítségével szeretné bemutatni a herceg diplomáciai tevékenységének főbb magyarországi eseményeit és politikai gondolkodásának legfontosabb összetevőit.

17:00–18:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK III.

III/2. Magyar–oszmán diplomáciai érintkezés a késő középkorban

(217-es terem)

C. TÓTH NORBERT

(HUN-REN-MNL-SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, Budapest)

Galambóc (1428) után.

Béke vagy fegyverszünet az Oszmán Birodalommal?

Zsigmond magyar király és az országnagyok, illetve bandériumaik a különböző hadifeladatok megoldása miatt 1426-tól a Magyar Királyság déli határán, előbb Erdélyben, majd a szörényi bánság területén tartózkodtak. Eközben, 1427 nyarán elhunyt Lazarevics István szerb despota és így – elvileg – életbe lépett az 1426. évi tatai szerződés, amelynek értelmében Nándorfehérvár, Galambóc, valamint több vár és terület a Magyar Királysághoz került (volna). A galambóci várnagy azonban nem a magyaroknak, hanem a törököknek adta át az erősséget, ezért Zsigmond király 1427 végén már elrendelte az általános mozgósítást, majd 1428 tavaszán a vár ostroma is megkezdődött. Az oszmán sereg megjelenése miatt azonban az ostromot félbe kellett szakítani, majd a visszavonulás, azaz átkelés a Dunán káoszba fulladt. A sikertelen ostrom során, majd utána a források fegyverszünetéről, illetve békekötésről is megemlékeznek, mindezekről Veszprémy László a 2008-ban megjelent tanulmányában részletesen írt. Az előadásomban a *Zsigmondkori Oklevéltár* 1428. évi kötetében megjelent, a korábban ismert forrásokat kiegészítő adatok, illetve az eddig ismertek újraértelmezése alapján az ostrom utáni fél év Oszmán Birodalommal kapcsolatos eseményein keresztül igyekszem feleletet adni a címben feltett kérdésre.

OBRADOVIC NENAD
(SZTE BTK TI, Szeged)

Szerbek a magyar–oszmán diplomáciában 1402-től 1526-ig

Előadásom tárgyát a szerbeknek az oszmán–magyar viszony alakulásában mutatott szerepvállalása képezi. Leginkább a szerb despoták szerepére igyekszem rámutatni, valamint azokra a mozgatórugókra, amelyek érdekelté tették őket a diplomáciai közvetítésben 1459-ig. Különösen jelentős szerep jutott a szerb uralkodóknak az oszmánokkal folytatott tárgyalásokban 1416-ban, a hosszú hadjáratot lezáró békekötésben 1444-ben, illetve az 1449-es és 1454-es tárgyalások során. Ennek bemutatásával igyekszem árnyaltabb képet festeni a szerb despoták nem ritkán megbízhatatlannak bélyegzett külpolitikájáról. Különös figyelmet fordítok a despota ország bukása után Magyarországon élő szerb elit – a Branković család tagjai mint tituláris despoták, a Jakšićok és más nemesek – tevékenységére az oszmán–magyar diplomáciában. Előadásomban megpróbálom alátámasztani azt a felfogást, miszerint a diplomácia terén saját elképzeléseiket is követték, azzal a szándékkal, hogy újra felépítsék elvesztett országukat. Számos alkalommal a szerb parancsnokok – mint az 1480-as években Vuk despota – voltak a magyar oldal legjelentősebb tárgyaló személyei. Ezek mellett rávilágítok azokra a tényezőkre, amik a Balkánról jött menekülteket nélkülözhetetlenné tették a szultánnal folytatott tárgyalásokban – úgymint a nyelvtudás, kapcsolatok és földrajzi ismeretek.

VÉBER ZOLTÁN
(HUN-REN–DE Középkori Magyarország és Közép-Európa
Hadtörténete Kutatócsoport, Debrecen)

A mehmedi ajánlat (1455)

Előadásomban egy eddig ismeretlen, a milánói levéltárban őrzött forrást vizsgálok, amely hasonlóságot mutat a „szulejmáni ajánlattal”. Giovanni di Castiglione, aki Pavia püspöke volt és 1453–1454 között magyarországi pápai legátusként szolgált, 1455. szeptember 12-én jelentette Francesco Sforza milánói hercegnek, hogy egy magyarországi préposttól értesült II. Mehmed szultán ajánlatáról. A szultán fegyverszünetet ajánlott a magyar prelátusoknak és báróknak, feltéve, hogy a török csapatok szabadon áthaladhatnak a területükön. Giovanni di Castiglione azt javasolta a hercegnek, hogy tegye meg a szükséges előkészületeket a törökök ügyében, mivel a szóbeszéd szerint mind a szerb

despota, mind pedig Hunyadi János hajlandónak mutatkoztak a tűzszünet elfogadására, különösen pedig azért, mert a törökök a nyár folyamán elfoglalták Szerbia déli részét, valamint Bulgáriát és egy meg nem nevezett másik országot ajánlottak fel Hunyadinak. A paviai püspök információjából egyértelműen kiolvasható az a magyar külpolitika által később gyakran és sikerrel használt fenyegetés, amit „szulejmáni ajánlatként” is ismerhetünk, azaz: ha a nyugati országok nem nyújtanak segítséget a Magyar Királyságnak, akkor az kénytelen lesz békét kötni az oszmánokkal, és átengedni hadseregüket az országon. Ugyanakkor elképzelhető az is, hogy a püspök információja nem csak üres fenyegetés volt. Tudjuk, hogy ebben az időben több ízben is béketárgyalás folyt a törökökkel: Hunyadi 1454 novemberében és 1455 nyarán is elküldte követeit tárgyalni a szultánhoz. A szultántól sem állt távol a hamis békeajánlat: 1454-ben az éppen lejáró béke meghosszabbításának ajánlatával próbálta felkészületlenné tenni a szerb és magyar seregeket, Szerbia megtámadása előtt. Előadásomban magyar, raguzai, milánói és török forrásokat felhasználva arra keresem a választ, hogy lehetett-e valóság alapja a „mehmedi ajánlatnak”, továbbá bemutatom a Magyar Királyság és az Oszmán Birodalom 1453 és 1455 közötti diplomáciai érintkezéseit.

MIKÓ GÁBOR

(ELTE BTK TI, HUN-REN–MNL–SZTE Magyar Medievisztikai
Kutatócsoport, Budapest)

Új adatok a magyar–oszmán kapcsolatok történetéhez az 1510-es években

Az előadás a középkori magyar-oszmán diplomácia történetének néhány jelentősebb eseményét mutatja be abban az évtizedben, amelyben I. Szelim ült az oszmán birodalom trónján. A szultán trónraléptét követő esztendőök (1512–1514) eseményeit e szempontból számos tanulmány vizsgálta már az elmúlt időszakban. Az évtized második felére, amely Bélai Barnabás portai követségével esik egybe, az eddigi kutatásokban kevesebb fény vetült, holott ez vezetett el végül II. Lajos és Szelim szultán 1519 márciusában kötött, hivatalos fegyverszünetéhez. A közelmúltban azonban néhány olyan, mindeddig kiadatlan levél került a kezembe, amelyek éppen Bélai említett követjárásához kapcsolódnak. E levelek, túl azon, hogy a magyar uralkodó és az oszmán szultán ekkor folytatott tárgyalásaihoz új adatokkal szolgálnak, az említett fegyverszünet létrejöttének körülményeit az eddiginél jóval pontosabban rekonstruálhatóvá teszik. Az előadásban ennek kontextusában esik szó a fegyverszüneti egyezmény ránk maradt szövegváltozatairól, azok megbízhatóságáról, továbbá keletkezésük időrendjéről.

2024. október 17. (csütörtök)

Helyszín: SZTE BTK 6720 Szeged, Egyetem u. 2.

8:40–10:10 SZEKCIÓELŐADÁSOK IV.

IV/1. Magyar királyok nyugat-európai diplomáciai kapcsolatai
(Kari Konferenciaterem)

KISS GERGELY

(PTE BTK TTI, Pécs)

**Delfinek Anjou lilommal. A vienne-i rokonság a magyar Anjouk
dinasztikus politikájának szolgálatában**

A magyarországi Anjou-dinasztia politikájában a fő irányvonalak mellett még nem kevés fehér foltot fedezhetünk fel. Bár I. Károly és I. Lajos nápolyi törekvéseinek és a hozzájuk kapcsolódó eseményeknek számos elemét és részletét ismerjük, I. Károly idősebb nővérének, Beatrixnak vienne-i rokonsága eddig kívül esett a kutatás keretein. A közelmúltban végzett kutatásaim azonban számos olyan részletet tártak fel, amelyek közül ebben az előadásban a vienne-i dauphin, II. Humbert (1333–1349, +1355) személyéhez kötődő dinasztikus törekvéseket mutatom be, amelyek sokkal árnyaltabban egészítik ki a magyarországi Anjouk „nápolyi ügyeiről” szerzett ismereteinket. Az előadás arra is alkalmat ad, hogy a diplomácia mögötti kapcsolati hálóról is képet kapjunk.

MALÉTH ÁGNES

(SZTE BTK TI, HUN-REN–SZTE Oszmán Kori Kutatócsoport, Szeged)

I. Lajos és a pápai követek

I. Lajos magyar király változó minőségű, de aktív kapcsolatot tartott fenn az avignoni pápákkal. Negyvenéves uralkodása alatt számos pápai kiküldöttel tárgyalt különböző diplomáciai ügyekről. Az előadás célja, hogy összegyűjtse azokat a pápai megbízottakat, akik I. Lajos és a Szentszék, vagy a Szentszék közvetítésével I. Lajos és más hatalmak között létrejött békék, szerződések, megállapodások megkötésében működtek közre, prozopográfiai elemzéssel feltárja életútjukat, és így világítson rá az avignoni pápák által alkalmazott diplomáciai apparátus működésének tendenciáira.

SZOVÁK MÁRTON

(HUN-REN-DE Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete
Kutatócsoport, Debrecen)

A II. Ulászlóhoz és II. Lajoshoz küldött velencei követek pályaképe

Az első állandó diplomáciai képviselőt a Velencei Köztársaság hozta létre a Magyar Királyság területén. A 16. század bel- és külpolitikai kihívásoktól nyüzsgő első negyedében nyolc velencei követ váltotta egymást a magyar királyi udvarban, mellettük több ügyvivő, titkár is megfordult. Ezt a jól körülhatárolható csoportot prozopográfiai szempontból még nem vizsgálták, előadásomban ennek pótlására teszek kísérletet. A követek életrajzait már részben összeállították az olasz életrajzi lexikon alkotói – igaz, az jelzésértékű lehet a pályafutások megítélése szempontjából, hogy kiét igen és kiét nem. A kész biográfiák áttekintése, elérhető forrásaik ellenőrzése után megkísérlem a hiányzó pályaképek felvázolását Marin Sanudo naplója alapján. Sanudótól megbízható információkra számíthatunk a követek státuszáról és előképzettségéről, a vizsgált időszakból pedig nagyszámú, diplomáciai és politikai működésükre vonatkozó forrásra. A követek kiválasztása szempontjainak felismeréséhez áttekintem iskolázottságukat, társadalmi helyzetüket és korábbi tevékenységüket a velencei államapparátusban. Magyarországi működésük mélyreható vizsgálatát mellőzöm, a hangsúlyt a követektől elvárható viselkedésre, megfelelő ügyvitelre, például a rendszeres levelezés fenntartására helyezem. Eközben szem előtt tartom a jelentéseik fogadtatását, különösen a hazatérő követek záró beszámolóinak értékelését. Az előbbieik fényében a Magyar Királyságot megjárta követek működését „utánkövetem”: hatással volt-e későbbi pályájukra, milyen emlékeket hagyott bennük a küldetés. A vizsgálat során alaposabban megismerhető az is, hogy milyen diplomáciai partnerként tekintett Velence a magyar királyra és országára.

TAMUS ELVIRA

(University of Cambridge)

Francia–magyar követek és az európai nagyhatalmi politika, 1522–1542

Doktori kutatásom a Habsburg-ellenes I. Ferenc francia király és I. János magyar király szolgálatában álló diplomáciai aktorok tevékenységével foglalkozik a francia–Habsburg és a Habsburg–oszmán nagyhatalmi versengés kontextusában. Munkám a „new diplomatic history” módszertani iskola és a

mikrotörténelmet a globális történelemmel ötvöző megközelítés elemeiből inspirálódik. A politikai események, békekötések, szövetségek és királyi érdekek elszigetelt vizsgálata helyett elemzésem fókuszában a diplomáciai szereplők munkája és tapasztalatai állnak. Utazásaik, információ-gyűjtési és bizalom-építési módszereik, interakcióik, valamint az általuk nyújtott és igénybe vett szolgáltatások analízise lehetőséget biztosít a dinasztiaiközi kapcsolatok új perspektíváinak megismerésére. Előadásomban Antonio Rincón, Hieronymus Łaski, Brodarics István és Statileo János Habsburg-ellenes törekvéseit tanulmányozom az 1528-as francia–magyar szövetséget megelőző és követő események tükrében. E négy személy tevékenysége és kapcsolati hálói összekapcsolták a francia udvart, Londont, Madridot, Velencét, Rómát, Bécsset, Budát, Krakkót és Konstantinápolyt. Jelentéseik, formális és informális levelezéseik, illetve a róluk szóló feljegyzések segítségével elemzem, hogy ezek az aktorok milyen mértékben értették az őket körülvevő geopolitikai változásokat, és személyes lépéseik, döntéseik és problémáik milyen hatással voltak a diplomáciai folyamatokra. A francia–magyar kapcsolatokon belüli ember- és információáramlást vizsgálva számos összefüggés tárható fel a két fő nagyhatalmi háborús színtér, a közép-európai és a földközi-tengeri térség között, amelyeket általában külön kezelt a 16. századi európai diplomáciával foglalkozó szakirodalom.

8:40–10:10 SZEKCIÓELŐADÁSOK IV.

IV/2. A törökökkel folytatott tárgyalások és következményeik (fsz. 107-es terem)

BAGI ZOLTÁN

(Győr MJV Levéltára, Győr)

Sikertelen béketárgyalások a tizenöt éves háború folyamán (1593–1601)

Elsőként Ivanics Mária foglalkozott egy 1992-ben megjelent német nyelvű cikkében azzal, hogy Szinánpasazáde Mehmed budai beglerbég 1595. év elején a volt isztambuli *orátor* életben maradt titkárán, Pietro Bonomon közvetítésével egy béke megkötését célul kitűző tárgyalás szándékát jelezte II. Rudolf német-római császár, magyar és cseh király felé. Szintén az oszmanisztika kiváló kutatója mutatott rá a Krími Kánság tizenötéves háborúban betöltött szerepéről 1994-ben napvilágot látott monográfiájában arra, hogy milyen diplomáciai „manővereket” folytatott a kán, II. Gázi Giráj a küzdelem alatt: egyrészt

felvetette egy a kánság és az Erdélyi Fejedelemség közötti szövetség lehetőségét. Másrészt 1598 és 1599 folyamán több alkalommal is közvetítőként aktívan kivette részét a Habsburg és az Oszmán Birodalom közötti béke helyreállítását célzó tárgyalásokban. Az újabb kutatások azonban rámutattak arra, hogy gyakorlatilag a háború eszkalációját, a Habsburg-fél állandó isztambuli diplomáciai képviselőjének fogságba vetését és elhurcolását követően is folyamatosan fel-fel merült a béketárgyalások lehetősége. Igaz, hogy Ivanics Mária felvetéséhez hasonlóan sem a kortársak, sem a későbbi kutatók nem tudták, illetve tudják eldönteni ezek valós szándékát. Előadásomban ezeket a békeajánlatokat vagy háborús zsarolásokat szeretném összefoglalva bemutatni az 1593 és 1601 közötti időszakból.

KÁRMÁN GÁBOR

(HUN-REN BTK TTI, SMALLST, Budapest)

A harmadik fél: Bethlen Gábor a Habsburg–oszmán béketárgyalásokon

1625-ben az oszmánokkal folytatott béketárgyalásokra érkező Habsburg-követek döbbenet hallották Szúfi Mehmed pasa budai beglerbég javaslatát, hogy Bethlen Gábor képviselőit is meg kellene hívni a tárgyalásokra. Noha Erdély fejedelmei meghatározó tényezőnek számítottak a Habsburg–oszmán viszony alakulásában, arra korábban csak egyetlen példa volt, hogy ilyen direkt módon bevonódjanak a tárgyalásokba, az 1606. évi tárgyalások azonban egy, a tizenöt évvel későbbitől gyökeresen eltérő közegben zajlottak. Még ha politikai céljait a fejedelemnek nem is sikerült megvalósítania, diplomatáinak jelenléte szokatlanul magas presztízsről tanúskodik: hasonló pozícióba az Oszmán Birodalom északnyugati határvidékén található vazallusállamok uralkodói közül csak a tatár kánok kerültek a lengyel–oszmán béketárgyalások során, ők is csak nagyjából a 17. század közepéig. Előadásomban arra keresem a választ, minek köszönhető, hogy Bethlen Gábor ekkora súlyra tett szert ebben a politikai közegben, különös tekintettel arra, hogy nem egészen tíz évvel korábban még olyan gyenge pozíciói voltak, hogy bukása elkerülése végett kénytelen volt Lippa várát átadni a temesvári pasának.

SZALAI ÁGNES

(HUN-REN BTK TTI, SMALLST, Budapest)

Zólyomi Miklós és az erdélyi–oszmán diplomácia helyi szinten és a Portán

A második nagy uralmi válság (1657–1662) következményeként az Erdélyi Fejedelemség társadalmi, gazdasági és politikai élete teljesen kaotikussá vált. A fennálló helyzet természetesen az egyének szintjén is változást hozott, ahogyan a korábbi fejedelem, Bethlen István (1630) unokája, Zólyomi Miklós esetében is. A háború következtében birtokait és státuszát veszített erdélyi főúr befolyásának és jószágainak visszaszerzése reményében 1667-ben az Erdélyi Fejedelemséggel szomszédos vilájetekbe, majd a Portára szökött támogatásért. Az erdélyi kormányzat joggal tarthatott attól, hogy Zólyomi a segítségért cserébe nagy kiterjedésű erdélyi területeket ajánl fel az oszmánoknak. A Porta ráadásul a politikailag zavaros időszakokban Zólyomit mint lehetséges fejedelemjelöltet használhatta volna fel I. Apafi Mihály (1661–1690) sakkban tartására. Az előadás célja egyrészt annak az ismertetése, hogy az Apafi-kormányzat miként mozgósította intézményesített diplomáciai „apparátusát” helyi szinten, azaz a szomszédos oszmán vilájetekben, illetve a Portán, annak érdekében, hogy megghiúsítsák Zólyomi Miklós törekvéseit. Emellett a „másik oldal”, vagyis az élete végéig a Portán tartózkodó Zólyomi Miklós azon kommunikációs csatornáinak és (diplomáciai) kapcsolati hálójának a bemutatása is az előadás részét képezi, amelyek segítségével próbálta fenntartani annak a lehetőségét, hogy erdélyi fejedelem lehessen, de legalábbis visszaszerezze politikai befolyását Erdélyben.

SZUROMI KRISTÓF

(PPKE BTK TTI, Budapest)

Az 1664-es vasvári béke és következményei angol szemszögből

Sir Paul Rycout a 17. század második felének kiemelkedő angol diplomatája volt, aki az 1660-as évektől konstantinápolyi követként tevékenykedett, majd 1689-től hamburgi rezidensi tisztséget látott el. A tapasztalt diplomata több munkát is írt az Oszmán Birodalom aktuális állapotáról, valamint az 1620-as évek elejétől egészen 1699-ig tartó történetéről. Művei rendkívül népszerűek voltak nemcsak Angliában, hanem nemzetközi szinten is, amely többek között nagyfokú részletességének, valamint sokoldalú tájékozottságának is köszönhető volt. Írásaiban nagy figyelmet szentelt a magyarországi oszmán háborúknak, de

hasonló részletességgel számolt be a Magyar Királyságban zajló belpolitikai eseményekről, válságokról is, mint például a Wesselényi-összeesküvésről és okairól, vagy a Thököly-féle felkelésről, annak hátteréről és jelentőségéről. Rycaut munkáit Magyarországon eddig főleg csak kisebb részleteiben mutatták be, fent említett írása eddig feldolgozatlan. Előadásomban ezzel a Magyarországon eddig nem használt forrásrészlettel szeretném röviden bemutatni, hogyan látta, illetve láttatta az európai és az oszmán diplomáciába egyaránt belelátó Rycaut a Habsburg-udvar és a Porta között 1664-ben megkötött vasvári béke hatásait Magyarországon, milyen véleménnyel illette nemcsak a „nemzetközi” szinten visszhangot keltő szerződést, de az udvar és a magyar rendek közti feszültséget, illetve magát a Wesselényi-féle királyellenes összeesküvést is, továbbá hogy a szerző milyen szintű tájékozottsággal rendelkezett ezen események kapcsán.

10:40–11:50 SZEKCIÓELŐADÁSOK V.

V/1. Királytalálkozók az Anjou-korban (Kari Konferenciaterem)

BÁCSATYAI DÁNIEL
(HUN-REN BTK TTI, Budapest)

A királytalálkozó intézményének változásai a Magyar Királyság 13–14. századi történetében

A középkori királytalálkozó intézményének változásai visszatükrözik a korszak politikai kommunikációjának és konfliktuskezelési technikáinak fejlődését. A fejedelmi összejövetelek legfőbb célja a fejedelmek közti barátság kötelékének megteremtése volt. A kapocs érvényességét szavatoló, tehát normatívnak tekinthető gesztusok rendszere az írásbeliség fellendülését megelőző korból származik, olyan időből, amikor az uralkodók közti megállapodásokat jobbra nem foglalták írott szerződés keretei közé. Az írásbeliség forradalmának köszönhetően a 13. századtól kezdve a Magyar Királyság külkapcsolatait is egyre inkább írott szerződések szabályozták, legyenek azok békeokmányok vagy dinasztikus megállapodások. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a királytalálkozók szimbolikus cselekményei elvesztették volna jelentőségüket, azt pedig végképp nem, hogy az intézmény háttérbe szorult volna; valójában éppen az Anjou-kor az, amikor meredeken emelkedésnek indult a találkozó száma. Előadásom célja az, hogy a magyar királyok részvételével megrendezett összejövetelek elemzésével összehasonlítsam az Árpád-kor és az Anjou-kor királytalálkozóinak jellegzetességeit és bemutassam a változások okait.

SKORKA RENÁTA
(HUN-REN BTK TTI, Budapest)

Az 1364. évi brünni béke magyar vonatkozásai

Vajon mi lehet annak az oka, és milyen diplomáciai avagy politikai tényezők eredményezhették, hogy az 1364. február 10-én IV. Károly német-római császár és cseh király, valamint örökösei, illetve IV. Rudolf osztrák herceg és fivérei között Brünnben aláírt békeszerződés és Habsburg–Luxemburg kölcsönös örökösödési szerződés szövegébe a Magyar Királyságot is belevették? Az előadás arra is keresi a választ, hogy I. (Nagy) Lajos magyar uralkodó miként igyekezett elérni a számára méltatlan, utódlásására nézve pedig roppant kedvezőtlen béke megváltoztatását.

B. HALÁSZ ÉVA
(HUN-REN–MNL–SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, Budapest)

Fejedelmi találkozók I. Lajos király itineráriumban

I. Lajos király negyven éves uralkodása során több fejedelmi találkozón vett részt vendégként és vendéglátóként egyaránt, ezek pedig az itineráriumban is természetesen megjelennek. Az itinerárium fő forrását jelentő, a király nevében kelt és pecsétjével megerősített oklevelek azonban nem minden esetben tartották fenn a koronás fők találkozásának emlékét, esetenként csak elbeszélő források híradása alapján tudunk ezekről. Előadásomban több kérdésre is keresem a választ. Egyrészt azt vizsgálom, hogy az itineráriumban jellemzően hogyan jelennek meg a fejedelmi találkozók, oklevelek vagy elbeszélő források, esetleg mindkettő alapján szerepelnek a tartózkodási helyek sorában; azonosíthatók-e jellegzetes mintázatok az itineráriumban a találkozók kapcsán, főleg azokban az esetekben, ha csak elbeszélő forrásokból értesülünk az eseményről. Másrészt megvizsgálom, hogy azonosíthatók-e az uralkodó útítársai, voltak-e olyan személyek, akik (akár hivatalukból adódóan, akár személyes érdemeik alapján) gyakrabban szerepeltek az uralkodó kíséretében, és ezek az adatok hogyan segítenek az itinerárium pontosabbá tételéhez. Harmadrészt arra voltam kíváncsi, hogy az azonosítható fejedelmi találkozók során a tárgyalásokon kívül az itinerárium alapján megfogható-e bármilyen egyéb „program”.

SEBŐK FERENC
(SZTE BTK TI, Szeged)

I. (Nagy) Lajos és Velence kapcsolatai a zárai békekötés után

Az előadás az I. (Nagy) Lajos és Velence által megkötött zárai béke után kialakult helyzetet veszi górcső alá. A békekötés különböző gazdasági, kártérítéssel kapcsolatos és más egyéb kérdésköröket érintő megállapodásokat is tartalmazott. Ezek végrehajtása éveken keresztül tartott. Előadásomban ezek típusait és sajátosságait elemzem a korszak oklevelei segítségével.

MÁTYÁS-RAUSCH PETRA
(HUN-REN BTK TTI, Budapest)

A nikolsburgi és a linzi békekötések hatása az erdélyi gazdaságra

Bethlen Gábor az 1621-ben kötött nikolsburgi béke (majd az azt követő két, II. Ferdinánddal kötött béke), utódja I. Rákóczi György pedig a linzi béke alapján kapta meg a felső-magyarországi régió egyik gazdasági szempontból igen értékes területét, a nemesfémányászatáról híres szatmári bányavidéket. A Nagybánya (ma Baia Mare, RO) központtal bíró bányavidéken folytatott nemesércbányászat már a középkor évszázadaitól kezdve jelentős bevételi forrásnak számított, és az itteni bányák a Habsburg-házból származó magyar királyok számára is jelentős bevételt termeltek, ahogy a Nagybányán működő bányakamara és pénzverde is. A határvidéknek számító terület birtoklása már a 16. század második felétől egy igen lényeges kérdésnek számított, I. Rudolf is hosszú tárgyalás után volt hajlandó részben lemondani róla Báthory István erdélyi fejedelem javára. A 17. század első évtizedében újra Habsburg-kézre került a terület, Bethlen Gábor pedig pont a terület fekvése, valamint az abban rejlő gazdasági potenciál miatt követett el mindent annak érdekében, hogy a nikolsburgi békében megkaphassa a kérdéses bányavárosokat. Utódja, I. Rákóczi György már azt is el tudta érni, hogy fia, II. Rákóczi György is birtokolhassa a szatmári bányavárosokat. Előadásomban annak szeretnék utánajárni, hogy a két békekötés révén az erdélyi államhoz csatolt szatmári bányavidék gazdasági ereje mennyiben lendítette előre Erdély gazdasági fejlődését az Erdély aranykorának is hívott mintegy fél évszázadban.

VARGA J. JÁNOS
(HUN-REN BTK TTI, Budapest)

**Békekötés – kereskedelem. A Habsburg udvar törekvései
a bécsi megállapodástól a pozsareváci szerződésig (1615–1718)**

I. Lipót császár állandó hágai követe, Daniel Johann Kramprich merész katonai vállalkozás tervezetét foglalta írásba Bécs 1683. évi ostromának első napjaiban. A dokumentum a holland flotta egyik kapitányának, Thomas Tobiasennek a javaslata alapján készült. Lényege: tengeri diverzió végrehajtása Konstantinápoly ellen a Dardanellákon áthajózó flottillával, a város felgyújtása és „porig rombolása”. A fantasztikus plánum megvalósítása akadályokba ütközött, ráadásul megkésve érkezett a nagyvezír serege elől Linzbe menekült udvarhoz. Ellenben a hágai követnek ugyancsak a hollandiai tengerész indítványa alapján született másik felterjesztése több figyelmet érdemel. Ebben ugyanis Kramprich megfogalmazta a Dunai-Monarchia bekapcsolódásának lehetőségét az adriai- és a földközi-tengeri kereskedelembe. Az elhúzó török háború, valamint a Rákóczi-szabadságharc jó időre levette ezt a kérdést is a napirendről. Ám az előző egy évszázadban a bécsi diplomácia figyelme nem lankadt az Oszmán Birodalommal folytatható szárazföldi és vízi kereskedelem iránt. Ezt mutatják a rendre-sorra megújuló törekvések a zsitvatoroki békét (1606) követő bécsi megállapodástól (1615) a szőnyi (1627) és a vasvári fegyverszüneti szerződéseken (1664) át Karlócaig (1699). Az elért részeredmények is erre utalnak: a kereskedelem szabadságának és biztonságának kölcsönös garantálása, legalizált utazás, a kereskedelmi illetékek mértékének rögzítése, az *Orientalische Handelskompanie* életre hívása (1666/1667) és mintegy két évtizedes működtetése. A legnagyobb sikert kétségkívül a pozsareváci békekötés (1718) jelentette Bécs számára: immár teljes jogúan élhetett – az 1615-ben csak nagy vonalakban körvonalazott lehetőségekkel – a legnagyobb kedvezmény elvének érvényesítésével és a konzulátusok működtetésének lehetőségével, a nemzetközi gyakorlatban már a 16. század óta alkalmazott kapitulációs szerződéssel. Ugyancsak Pozsarevác katonai és diplomáciai „hozománya”-ként értékelhető a tengeri kereskedelem elindítása: Trieszt és Fiume vámmentes szabad kikötői státusba helyezése (1717–1729) és a *Keleti Kereskedelmi Társaság* újjáélesztése (1719). Végül is a Tobiasen–Kramprich-féle kereskedelmi javaslat csak formálisan került „ad acta”.

SINKA VIKTOR RÓBERT
(ELTE BTK TDI, Budapest)

Kényszerhelyzettől a megoldásig. Egy új állandó portai Habsburg-követ kiválasztásával járó kihívások a 16. század utolsó harmadában

Az állandó konstantinápolyi Habsburg követi pozíció kiemelkedő fontossággal bírt a Habsburg–oszmán diplomáciai kapcsolatok alakításában. Nem meglepő módon ennek a tisztségnek a betöltésére komoly figyelmet szentelt a bécsi udvar, és sokszor igen körülményes és nehéz feladatnak bizonyult egy új állandó követ kiválasztása. E fontos pozíció kiválasztásának feltételeiről, körülményeiről, valamint nehézségeiről azonban ez idáig nem sokat tudtunk, vizsgálata a diplomáciatörténeti kutatásokban, valamint szakirodalomban is perifériára került. 1583. augusztus 19-én az akkori állandó Habsburg követ, Friedrich Breuner hirtelen baleset következtében elhunyt a Portán. A váratlan helyzet kényszermegoldásra készítette a bécsi udvart, mivel nagyon gyorsan utódot kellett találni a megüresedett pozícióra. Paul Freiherr von Eitzing állandó követté történő kinevezése csak átmeneti megoldást jelentett, egészségügyi állapotának romlása következtében mielőbbi hazatérését kérvényezte a Portáról. Az 1583–1586 közötti évekből egyedülállóan gazdag forrásanyag alapján nyerhetünk betekintést egy állandó konstantinápolyi követ kiválasztásának mechanizmusába. Előadásomban ennek a forrásanyagnak az elemzésével szeretném bemutatni milyen szempontok alapján kerültek kiválasztásra az állandó konstantinápolyi Habsburg-követek, továbbá, hogy kik vettek részt a döntéshozatal előkészítésében, illetve mekkora kihívást jelentett ez az eljárás a bécsi udvar számára.

CZIRÁKI ZSUZSANNA
(SZTE BTK TI, SMALLST, Szeged)

Döntések és döntéshozók a 17. századi Habsburg–oszmán diplomáciában

Az előadás a Habsburg Monarchia keleti diplomáciájának döntési mechanizmusaival foglalkozik az 1606–1666 közötti időszakban. Ezekben az években a közép-európai hegemoniára törő Habsburg és oszmán birodalmak kölcsönös békeszándéka határozta meg Bécs és Konstantinápoly viszonyát,

noha az előző évszázadhoz képest látszólag nyugodtabb felszín alatt továbbra is kibékíthetetlen hatalmi ellentétlappangottközöttük. Akényszerű megegyezéseken alapuló folyamatos konfliktuskezelés során egyre kifinomultabb diplomáciai gyakorlat jellemezte a két fél kapcsolatát, melynek számos vetületét vizsgálja a kortárs történettudomány. Ebben az előadásban a Habsburg-udvar oszmán diplomáciával kapcsolatos döntéseire helyezek nagyobb hangsúlyt, és az alábbi kérdéseket tárgyalom: mit tekintettek „keleti” témának a Habsburg döntéshozói centrumban? Milyen kormányzati szervek részesedtek az Oszmán Birodalommal összefüggésben meghozott döntésekben? Kik voltak azok az udvari szereplők, akik a legnagyobb befolyással bírtak a döntéshozatal folyamán?

HADNAGY SZABOLCS

(HUN-REN–SZTE Oszmán Kori Kutatócsoport, Szeged)

Az oszmán gazdasági adminisztráció szerepe az Oszmán Birodalom békefolyamataiban a 16–17. században

Az oszmán gazdasági adminisztráció az állami bevételek és kiadások nyilvántartására úgynevezett rúznámcse-deftereket használt. Ezekben a defterekben napi lebontásban vezették a kincstárba befolyó, illetve az onnan kiutalt pénzmennyiségeket, feltüntetve ezek mellett a pénzek forrását, illetve felhasználási célját. Ezen defterek adatai az Oszmán Birodalomnak az idegen hatalmakkal kötött béke-, illetve egyéb más szerződéseinek előkészítési, tárgyalási, valamint a szerződéskötést követő ratifikációs folyamatainak időbeli és személybeli részleteinek feltárásában, pontosításában, kiegészítésében jelenthetnek segítséget. A defterekben ugyanis a Portára érkező követeknek, illetve egyéb küldötteknek biztosított pénzbeli és természetbeni juttatások is szerepelnek, és azokból nemcsak a tárgyalásokra érkező idegen küldöttek ellátásának részletei, hanem érkezésük, tartózkodásuk, távozásuk napja, a számuk, sőt bizonyos esetekben neveik is megismerhetők. Az előadásban röviden ismertetem az említett rúznámcse-deftereket, valamint a 16–17. századi Habsburg- és erdélyi követekre vonatkozó példákat mutatok be.

TÓTH HAJNALKA

(SZTE BTK TI, HUN-REN–SZTE Oszmán Kori Kutatócsoport, Szeged)

A konstantinápolyi Habsburg rezidensi szolgálat visszaállítása az 1699. évi karlócai békekötést követően

Kara Musztafa pasa nagyvezír 1683-ban, az egészen Bécsig vezetett hadjárata során – nem példátlan módon – magával hurcolta a Portán 1680 óta Habsburg-rezidensi szolgálatot teljesítő Georg Christoph Kunizot, az 1682 nyara óta az oszmán fővárosban tartózkodó, a két birodalom közötti béke meghosszabbítása miatt oda küldött Habsburg rendkívüli követet, Alberto Caprarát, a követségek tolmácsait, tolmácstanoncait és teljes személyzetét. Ezzel felszámolta a Habsburgok hivatalos képviselőjét Konstantinápolyban. Az oszmánok Bécs alatti vereségét követő háború alatt a Habsburg-uralkodó és udvara egyéb úton igyekezett a diplomáciai kapcsolatokat fenntartani és portai információkhoz jutni. Újabb lehetőség egy hivatalos rezidensi szolgálat felállítására a háborút lezáró, 1699. január 26-án megkötött karlócai béke után nyílt. A békefolyamat lezáró aktusaként Wolfgang Oettingen-Wallerstein gróf vezetésével még 1699-ben díszes nagykövetség indult a Portára, többek között azzal a szándékkal, hogy újraindítsák a rezidensi szolgálatot, és elfogadtassanak egy új Habsburg állandó követet az oszmán kormányzattal. Előadásom e szándék megvalósulásának kérdését, az alternatívákat és a felmerülő problémákat járja körül. Röviden kitérek a Habsburg–oszmán diplomácia színpadán ekkor megjelenő és a következő egy-két évtizedben jelentős szerepet betöltő udvari tolmácsokra és diplomatákra, Johann Adam Lachowitzra és Michael Talmanra.

13:00–14:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK VI.

VI/2. Diplomácia és pénzügyek (fsz. 107-es terem)

GILICH OLIVÉR

(ELTE BTK TDI, Budapest)

A konstantinápolyi Habsburg-követség pénzügyei az 1580-as évek elején

A Konstantinápolyban működő állandó Habsburg követséget 1581. január 19. és 1583. augusztus 19. között Friedrich von Breuner vezette. Előadásomban arra keresem a választ, hogy ebben a periódusban hogyan alakult a követség pénzügyi helyzete. A munka alapját a Breuner által kéthetente Bécsbe küldött követjelentések képezik. Ezekben belül is a leglényegesebbek a megközelítőleg

félévente megírt nagyobb terjedelmű, összefoglaló követjelentések, melyek részletesen tárgyalták az előtte lévő félév eseményeit. Az összefoglalókhöz mintegy mellékletként csatolták az adott félév pénzügyi elszámolását – összesen hat darabot –, amik lefedik a teljes vizsgált időszakot (1580–1583). Értékes forrás jelenet további négy elszámolás, melyek a szultánnak, az oszmán tisztségviselőknek, valamint a portai tolmácsoknak adott pénzbeli és egyéb juttatásokat összegzik. Az elszámolásokat 2016-ban Tobias P. Graf kiadta *Der Preis der Diplomatie* címen, az összefoglaló követjelentéseket azonban nem. Továbbá értékes adalékok nyerhetők még a bécsi Udvari Kamara Levéltárából is. Ezen források alapján arra keresem a választ, hogy milyen típusú kiadásokkal kellett számolnia egy követségnek Konstantinápolyban (például mindennapi kiadások, alkalmazottak fizetése, diplomáciai ajándékok, vásárlások...stb.). Mivel több egymást követő évből vannak részletes adataink, folyamatok is nyomon követhetők. Az előadásban részletesen kitérek még a tolmácsok (mind a követségi, mind a portai) finanszírozására is. Egy másik izgalmas, megválaszolásra érdemes kérdés pedig, hogy miként voltak képesek – a követjelentésekben gyakran felbukkanó – rendszeres pénzhiányon felülkerekedni, és biztosítani a követség folyamatos működését.

IZSÁN CSABA

(EME Jakó Zsigmond Kutatóintézet, HUN-REN–ELTE Nemesi Emigráció és Emlékezet (1541–1756) – Forrásfeltárás és Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport, Kolozsvár)

A segesvári tanács és a császári hivatalnokok között kötött ellátási szerződések Giorgio Basta uralma idején

Segesvár városának levéltárában fennmaradt huszonhat Giorgio Basta császári hadvezér uralma alatt – 1601 szeptembere és 1604 júliusa között – kelt irat, amelyek a városi tanács és a Habsburg-udvar között kötött, a hadsereg ellátására vonatkozó szerződésekre reflektálnak. A Brassói Állami Levéltárban őrzött forráscsoport parancslevelekből, számadásokból és biztosíték levelekből áll. A dokumentumok jól rávilágítanak arra a tényre, hogy miközben a Habsburg-udvar bizonyos garanciák vállalása mellett kölcsönöket kért a várostól zsoldos csapatai (leggyakrabban Johann Preuner ezredének) megfizetésére, addig Basta akár támadással is fenyegetőzve követelt javakat Segesvártól. Az albán származású hadvezér elsősorban gabonát, hadi felszerelést (általában csizmákat és vashegyű lándzsákat), illetve kézpénzt igényelt a tanácstól. Miközben a császári udvartól kapott biztosíték levelekből a kölcsönök visszafizetésének

módjáról is fontos információkat szerzünk, addig a hadvezér leveleiben semmi hasonlóval nem találkozunk. A forrás csoport bemutatása során kitérek az illető szerződések és követelések gazdasági hátterére, illetve arra, hogy a kért termékek leszállítása milyen mértékű anyagi terheket rótt a városra. Mindezek mellett pedig röviden tárgyalom az iratokat kibocsátó fontosabb hivatalnokok, mint Paul von Krauseneck, Carl Imhoff, Tomaso Caprioli vagy Kracker Stenczel (magyarosan Krakói Szaniszló) szerepét a Basta-adminisztráció idején.

BRANDL GERGELY–SZABADOS JÁNOS

(SZTE SZAOK, HUN-REN–SZTE–ELTE Ókortudományi Kutatócsoport, Szeged –
SZTE BTK TI, HUN-REN–SZTE Oszmán Kori Kutatócsoport, Szeged)

Egy 17. századi Habsburg-főkövetség személyi és anyagi bázisa. Johann Ludwig von Kuefstein követségének forrásairól

Az 1627. évi szőnyi béke ratifikációs példányát Johann Ludwig von Kuefstein báró vitte kíséretével Konstantinápolyba. Ez a ratifikációs küldöttség a többi ismert követséggel összevetve unikális forrásbízással rendelkezik. A követ személyes és diplomáciai iratanyaga számos helyre szóródott szét (Linz, Bécs, Budapest, Prága), amelynek jelentős része Budapesten az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár Kézirattárban található. Bár a báróhoz köthető egyéb források fontos részei voltak a historiográfiának, addig a budapesti irategyüttesre csak az utóbbi időben hívta fel a figyelmet a magyar kutatás. A tizennégy kötetből álló irathagyatékból három kötet (Tom. IV., V., VI.) kapcsolódik szorosan a követséghez (hozzávetőleg 3000 paginányi anyag), amelyből egy különálló kötet szinte teljes terjedelmében a követség gazdasági ügyeit tartalmazza. Ez azért különösen jelentős, mivel a követség hétköznapi tevékenységéről tárgyilagos információkhoz juthatunk hozzá, amik a diplomáciai apparátus kevésbé ismert közép és alsó rétegeinek szerepét jobban megvilágítják.

Előadásunkban kísérletet teszünk arra, hogy bemutassuk, Kuefstein követsége milyen „anyagi” háttérrel rendelkezett. Ennek keretében összeállíthatjuk a követség személyi apparátusát és felvázolhatjuk a gazdasági hátterét. Elsődlegesen a költségvetést tudjuk vizsgálni, hiszen a rendelkezésre álló pénzeszköz kifizetését (annak menetét) és a bevételeket (annak forrását) pontosan rögzítette a követség adminisztrációja. Szerencsés, hogy részletes listák állnak rendelkezésre mind a ruházatról, mind a tárgyakról és eszközökről, mind pedig az élelmiszerekről, akár csak a támogató személyzetről. Az előadásban tehát megvilágítjuk, milyen lehetőségek rejlenek az ilyen típusú mikrotörténeti kutatásokban, és hogy érdemes-e ezeket a kérdéseket a követség sikerességével összefüggésbe hozni.

SZALMA ISTVÁN
(Historický ústav SAV, Pozsony)

Oszmán és magyar rabok mint a lokális diplomácia tárgyai

A magyar–török diplomáciához tartozott a lokális diplomácia is, amely a „regionális” tisztviselők között zajlott meglehetősen frekventáltan. A kommunikáció rendszerint magyar oldalról az egyes generálisok és várkapitányok, török oldalról pedig a beglerbégek és egyéb tisztviselők között történt. E kommunikációnak békeidőben az egyik fő célja a béke fenntartása és az egyes túlkapások elsimítása volt. Részben ide tartoznak a rabkereskedelemmel kapcsolatos témák is. Ez esetben a rabtartók a másik féllel közvetlen és közvetett módon is kommunikálhattak. Az előbbihez tartoznak azok a török levelek, amelyeket maguk az oszmánok szignóztak. A rabokkal kapcsolatos ügyek előmozdításában azonban jelen volt egy másik módszer is, amikor a rabok maguk írtak tömlöcükből feljebbvalóiknak, és panaszaiuk mellé gyakran papírra vetették azt is, hogy mit „üzentek” az oszmánok. Előadásomban a Koháry–oszmán levelezésből kiindulva szeretném tárgyalni eme kommunikáció nyelvezetét és lehetőség szerint megkülönböztetni a sablonszerű leírásokat a valóságot tükrözőktől. Egyúttal az eddigi kutatásaimat is szeretném bővíteni, és néhány török rab részletesebb történetére fókuszálok, ami válaszokat adhat a kiszabadításuk török részről való sürgetésére. Heurisztikai szempontból elsősorban az ausztriai és újabb, általam eddig nem használt szlovák és magyar fondok átkutatásával próbálok bővíteni egy-egy rab történetét, illetve ahol az lehetséges, ott oszmán provenienciájú forráskiadásokat és szerencsésebb esetben törökországi levéltári forrásokat is igénybe veszek. A kutatásban elsősorban a Koháry (I.) István főkapitányságát érintő várak és azok oszmán ellenpólusai közti rabkereskedelemmel foglalkozom, néhány esetben vizsgálva olyan más időszakhoz vagy más területhez köthető rabtörténetet is, amely még nem volt mélyrehatóbban kutatva.

15:00–16:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK VII.

VII/1. Diplomáciai nyelvezet és nyomtatott reprezentáció (Kari Konferenciaterem)

SZALAI ANIKÓ

(SZTE ÁJTK NRTI, Szeged)

A magyar–oszmán békeszerződések jellemzői a nemzetközi szerződések joga alapján

A nemzetközi szerződések joga az ókortól kezdve alakult szokásjogi úton. A ma létező szerződésjogi intézmények több évszázados múltra tekintenek vissza, és a magyar nemzetközi jogtörténeti kutatás nem vizsgálta az 1900-as éveket megelőző magyar békeszerződéseket a szerződés tan jogintézményei szempontjából. Ide tartozik a szerződések felépítése, a hatályra vonatkozó szabályok, a nyelvezet jellemzői, a szerződési biztosítékok vizsgálata, amelyre jelen előadás vállalkozik.

G. ETÉNYI NÓRA

(ELTE BTK TI, Budapest)

A karlócai békekötés és ratifikációjának korabeli nyomtatott reprezentációja

Az Oszmán Birodalom közép-európai súlyát jelentősen megroppantó, 1683-tól 1699-ig húzódó török háború hadi eseményeinek nagy volumenű, sok műfajú és kvalitásos nyomtatott propagandájához viszonyítva feltűnő jelenség, hogy az erőviszonyokban nagy átrendeződést eredményező, hosszú háborús időszakot lezáró karlócai békekötés tárgyalásait mennyire nem övezte széleskörű nyomtatott nyilvánosság, nemcsak az európai politikai színtéren, hanem a Német-római Birodalom területén sem. Míg a visszafoglaló háború 1683–1690 közötti intenzív időszakában a nyomtatott hetilapok külön mellékletekben közölték a részletes hadi beszámolókat, sokféle nézőpontot felkínáló pamflettek elemezték a sikeres várostromok, nagy csaták hadi, politikai és gazdasági következményeit, neves metszők hitelességre törekvő városlátképeivel közzétett nagyméretű röplapok vizualizálták a távoli tengeri és szárazföldi helyszínek eseményeit, addig az 1688-tól meginduló és egyre kiterjedtebb hadszínterű pfalzi háború alatt meredeken csökkent a török háborúra vonatkozó nyomtatott hírek száma, ami kihatott a rijswijki békét követően az 1697 és 1699 közötti időszakra

is. A határvidéken, téli viszonyok és épp a Szent Liga szövetségesei közötti diplomáciai feszültségek mellett zajló béketárgyalások kisebb keresztmetszetű nyomtatott híráramlását követően a béke konstantinápolyi és bécsi ratifikálására indított küldöttségek útja sokoldalúan jelent meg a nyomtatott politikai reprezentáció kurrens műfajaiban. Az uralkodók és az államok nemzetközi befolyása mellett, sőt annak részeként a diplomáciai apparátus tagjainak egyéni kvalitásait, tudását és az adminisztráció hatékony gépezetét is megjelenítve. A szakirodalomban elemzett jelenségek (Arno Strohmeyer, Susanne Friedrichs, Richard Perger – Ernst Dietrich Petrisch, Karl Teplý, Martin Werde, Ágoston Gábor, F. Molnár Mónika, Kerekes Dóra) mellett a Bécsben több változatban kiadott röplapok, augsburgi, nürnbergi követi beszámolók sokféle módon képviselték a diplomáciai apparátus sokfajta szerepét, a korszakváltás élményét is megjelenítve. Külön izgalmas probléma, hogy a Magyar Királyság török elleni küzdelmének tradíciója, és az új korszak adta kihívások és lehetőségek miként ragadhatók meg a hatékony állam szerepét kiemelő nyomtatott politikai reprezentációban és propagandában.

HORVÁTH RÉKA

(ELTE BTK TDI, Budapest)

„A Magyar Királyság visszaállíttatik korábbi nyugalmába”.

Londoni, dublini, edinburghi és bostoni hírközlés a szatmári békekötésről

A Rákóczi-szabadságharcot nagy nemzetközi sajtófigyelem övezte, amely a kitörésétől kezdve egészen az azt lezáró szatmári békéig kitarzott. Előadásomban ezt a nemzetközi sajtófigyelmet az angol periodikus sajtó felől közelítem meg, négy angol nyelvű hetilap elemzésén keresztül. A 17. és 18. század fordulója mind a magyar, mind az európai történelemnek mozgalmas periódusa volt, amelynek katonai és politikai konfliktusaiban Anglia eltérő szerepkörökben ugyan, de részt vett, egyre tudatosabban alkalmazva az európai intervenció politikáját. Ezen „nagypolitikai” folyamatok addig nem látott mennyiségű hírt generáltak, amelyek szinte szó szerint beözönlöttek Angliába, hozzájárulva a periodikus sajtó felvirágzásához, amely a cenzúratörvény 1695-ös hatályvesztése után robbanásszerűen kezdődött meg. Nemcsak Londonban alapultak sorra különböző hetilapok, hanem Anglia szűken értelmezett országhatárán kívül is, így Dublinban, Edinburghben és Bostonban is. Az előadás forrásai: az 1665-ben alapított *London Gazette*, amely az első működő londoni hetilap volt, az 1690-ben alapított *Dublin Intelligence*, amely közte volt az első dublini lapoknak, az 1710-ben megalapult *Scots Courant*, az egyik első skót periodika, illetve

az 1704-ben alapított *Boston News-Letter*, amely az észak-amerikai kolóniák első periodikája volt. Az 1710-es évek eleje nem csupán a szabadságharc lezárását hozta el, hanem a spanyol örökösödési háború végét is, jelentős hatalmi átrendeződést eredményezve, amelyről a lapok részletesen, egymás összefüggésében, tudósítottak. Az előadás a szatmári béke megjelenését elemzi a négy fentebb említett hetilapban, a békekötés folyamatának és az erről szóló tudósításokban megjelenő személyeknek eltérő ábrázolási módjaira és az erről szóló információáramlás lokális sajátosságaira fókuszálva.

SCHVÉD BRIGITTA

(Leibniz-Institut für Europäische Geschichte, Mainz – PTE BTK IDI, Pécs)

Magyarország mint Európa *bilanxa*? Diskurzus az európai hatalmi egyensúlyról és Magyarország szerepéről a korai 18. századi angol politikai sajtóban

A korai 18. század tekintetében alapvetően két politikatörténeti esemény kapcsán jelent meg a Habsburg Monarchia, azon belül is kifejezetten a Magyar Királyság kiemelt hangsúllyal az angol politikai sajtóban: egyrészt az 1701-ben kirobbanó spanyol örökösödési háború és az azzal közel párhuzamos, az európai háborús eseménysorozatba több ponton is illeszkedő Rákóczi-szabadságharc (1703–1711), másrészt az 1740-ben kitört osztrák örökösödési háború idején. A Rákóczi-szabadságharc során az egyetemes Európa érdekéről szóló gondolat sok tekintetben kapcsolódott az angol politikai gondolkodásban ekkor már jól ismert hatalmi egyensúly eszméjéhez, hiszen a fejedelem és diplomatai több esetben explicit módon alkalmazták az erőegyensúly elvét (vö. „*Europae aequilibrii*”, illetve a Magyarország mint „Európa bilanxa”-gondolat). Különösen érdekes összefüggésekre világíthat rá, ha a vonatkozó magyar források összevetésre kerülnek a közel egyidőben publikált angol politikai munkák fogalomhasználatával, melyre mindezülig nem került sor. Előadásomban mindebből kiindulva arra kívánok rámutatni, hogy az angol politikai sajtóban a Rákóczi-szabadságharc éveiben milyen formában és kontextusban kapcsolódott össze a magyar ügy alakulása és a szatmári békét megelőző évek változó béketervezeteinek tartalma az európai hatalmi egyensúly gondolatával, idővel pedig hogyan változott – a hatalmi egyensúly relációjában – az angol politikai sajtóban és közgondolkodásban a magyar ügy megítélése. Az előadás során a jól ismert angol publicisztikák, mint például a Daniel Defoe által szerkesztett *A Review of the State of the British Nation* mellett a vezető angol sajtóorgánumokban – kiemelten az *Observer*, a *London Gazette*, az

Evening Post és a *Spectator* hasábjain – publikált hírek és véleménycikkek kerülnek elemző bemutatásra, rámutatva a fogalomhasználat jellegzetességeire, illetve annak változásaira.

15:00–16:30 SZEKCIÓELŐADÁSOK VII.

VII/2. Ceremóniák (fsz. 107-es terem)

PÓSÁN LÁSZLÓ

(DE BTK TI, HUN-REN–DE Középkori Magyarország és Közép-Európa
Hadtörténete Kutatócsoport, Debrecen)

Ajándékok Luxemburgi Zsigmond és a Német Lovagrend közötti diplomáciai kapcsolatokban

A Luxemburgi Zsigmond és a Német Lovagrend közötti diplomáciai kapcsolatokban – a korabeli európai gyakorlathoz hasonlóan – nagy szerepet játszottak a különböző (és értékű) ajándékok. Arról, hogy mit ajándékoztak a szerzetes lovagok a magyar és német-római uralkodónak, sokkal több feljegyzés maradt fenn, mint a Zsigmond által a nagymesternek küldött ajándékokról. A lovagrendi ajándékoknak gyakran szimbolikus politikai üzenete is volt, Zsigmond esetében az ajándékoknak ilyen jellegű funkcióját nem tudjuk beazonosítani. Ajándékozási gyakorlatában a Német Lovagrend számításba vette az egyes fejedelmi, uralkodói udvarokban a feleségek, lánygyermekes lehetséges politikai befolyásának eshetőségét is, ezért számos alkalommal az uralkodók feleségeinek, lányainak is küldött ajándékokat. Mivel a Német Lovagrend egy szerzetesi, egyházi intézmény volt, hasonló eljárásra Zsigmond részéről gondolni sem lehetett. Külön kell szólni a nagymester legértékesebb, s egész Európában igen nagyra becsült ajándékairól, az idomított vadászsólymokról, melyeket a lovagrend a megajándékozandó fejedelmek, méltóságok rangja, valamint a hozzájuk fűződő politikai kapcsolatok fontossága, jelentősége alapján ajándékozott. Ezt az ajándékba küldött sólymok száma jelezte.

A nagymesteri kincstár számadáskönyvének bejegyzései között csak egyetlen olyan magyar ajándék szerepelt, amit a lovagok fontosnak tartottak külön is megemlíteni, ez pedig a magyar bor volt. Külön érdekes, hogy a feljegyzések szerint az ajándékként nevezett, Magyarországról származó borért a nagymesteri kincstár fizetett, s nem is keveset. Arra vonatkozóan, hogy a boron kívül még mit küldhetett Zsigmond Poroszországba, abból következtethetünk, hogy Európa más uralkodói milyen ajándékokat küldtek. Az esetek többségében a lovagok szerzetesi életmódjával összeegyeztethető tárgyakról, vagy vallási elhivatottságukhoz kapcsolódóan különböző ereklyékről volt szó.

NOVÁK ÁDÁM

(HUN-REN-DE Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete
Kutatócsoport, Debrecen)

A jagelló-kori lengyel–magyar békék pecsétjei

II. Ulászló magyar király 1491. február 20-án János Albert lengyel herceggel békeszerződést kötött a köztük fennálló konfliktus rendezése érdekében. A hercegből később lengyel király lett, és szövetségüket 1499. május 15-én megújították, melyet 1507. május 28-án Zsigmond lengyel királlyal ismét megerősítettek és kiegészítettek. A békeszerződések szövegei régóta ismertek a történetírás előtt, a szerződéseket megerősítő pecsétek azonban eddig nem kerültek bemutatásra. A három oklevélen összesen hetvennyolc pecsétlenyomat maradt fenn magyar egyházi és világi előkelők részéről. A pecsételők névsora kiegészíti a szerződésben felsoroltak listáját, így a lenyomatok elemzésével újabb prozopográfiai és politikatörténeti adalékok nyerhetők ki. A pecséteken feltűnő címerek segítségével plasztikusan leírható a késő középkori magyar elit családi címerhasználata. Különösen nagy segítséget nyújtanak e téren az oklevelek a kevésbé ismert főpapok, udvari méltóságviselők címerei terén, melyekről más források alapján keveset tudhatunk. A három oklevél segítségével jól elemezhető a vörös viasz használatának térnyerése is. Előadásomban bemutatom az analógiákból nem ismert pecsétlenyomatokat, és pecsételési megfigyeléseket teszek.

BERZEVICZY KLÁRA

(PPKE BTK KEI, Budapest)

Ceremónialeírások a 16–17. századi konstantinápolyi követségek német nyelvű útleírásaiban

A 16–17. században Bécsből Konstantinápolyba utazó császári követségekről szóló, nem hivatalos jelentésként készült útleírások többnyire útinaplók, útleírások formájában maradtak fent, amelyeket vagy maga a követ, vagy a titkára, az udvari káplánja stb. írt. Ezek az útleírások nemcsak szerzőik életéről tanúskodnak, hanem betekintést nyújtanak a követség életébe is, valamint fontos leírása olyan diplomáciai lépéseknek és ceremóniáknak, amelyeket egy császári követnek konstantinápolyi útja során meg kellett tennie. Noha sematikusan zajlottak az egyes ceremóniák, mégis érdemes megfigyelni az apró különbségeket, melyek nemcsak az utazó követ rangjától, a követ és a fogadó fél

természetétől függték, hanem az éppen aktuális politikai helyzetet is tükrözték. Az előadás többek között a következő útleírásoknak a történeti Magyarország területén zajlott ceremóniáira támaszkodik: Melchior Besolt leírása Heinrich von Liechtenstein követ 1584-es útjáról; Hans Ludwig Freiherr von Kuefstein követ útinaplója az 1628–1629-es évekből; Paul Tafferner S.J., Walther Leblie gróf káplánjának úti beszámolója a követ 1665-ös utazásáról; Johannes Benaglia, Albrecht Caprara gróf követ titkárának útinaplója a követ 1682–1683. évi utazásáról; Simpert Niggel, nehresheimi apát útinaplója Wolfgang Graf zu Oettingen követ 1699–1701-es utazásáról.

F. MOLNÁR MÓNIKA
(HUN-REN BTK TTI, Budapest)

A karlócai és a pozsareváci béke körüli szertartásrend

Az 1683-as, sikertelen bécsi ostrom után megalakult Szent Ligával folyamatosan több hadszíntéren harcoló oszmán államvezetés 1697 után a béke megkötése mellett döntött. Erre a Zentánál elszenvedett vereség mellett a császáriaknak az oszmánok eddigi szövetségeseivel, a franciákkal a hollandiai Rijswijkben megkötött békéje is ösztönözhetette. A tárgyaló felek Karlócánál ültek össze, ahol – mivel az oszmánok nem csupán hatalmas területi, de ezzel együtt komoly presztízsveszteséget is szenvedtek – nagyon nagy jelentőséggel bírt a tárgyalások körül kialakított szertartásrend. Az 1699-ben megkötött békét külsőségeiben egyrészt a korábbi, rijswijki tárgyalások bizonyos szintű másolása, másrészt az egyenlő szintű tárgyalófelek látszatának fenntartása, a két fél kölcsönös elismerése és tisztelete jellemezte. A béke ennek ellenére nem volt tartós, mivel az oszmánok szerették volna visszavenni az elveszített Peloponnészoszi-félszigetet. Az emiatt 1714-ben kitört hetedik velencei–török háborúba két évvel később a bécsi udvar is bekapcsolódott. A konfliktust lezáró pozsareváci békében a Velencei Köztársaságot a Karlócán is főszerepet játszó Carlo Ruzzini képviselte. A velencei megbízott jelentései és a kíséretében található munkatársainak beszámolóí, leírásai nyomán pontos képet kaphatunk a két békekötés tárgyalásai során a felek közt alkalmazott ceremóniáról, formai jegyekről.

LAKATOS BÁLINT

(HUN-REN–MNL–SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, Budapest)

Habsburg császári és főhercegi követek II. Lajos udvarában (1521–1525).

Célok, keretek, esetek

1521 nyara és 1525 nyara között Habsburg V. Károly választott német-római császár, valamint öccse, I. Ferdinánd osztrák főherceg folyamatosan követtel képviseltette magukat sógoruk, II. Lajos magyar és cseh király udvarában. E jelenléte, a kiemelt diplomáciai partnereknek járó, megkülönböztetett figyelmet indokolta egyrészt húguk, Habsburg Mária királyné, illetve a fiatal királyi pár politikai helyzetének megszilárdítása, másrészt a Nándorfehérvár 1521. augusztusi elestét követően az Oszmán Birodalom egyre erősödő katonai fenyegetése elleni védekezés, harmadrészt pedig a birodalmi és cseh segítségnyújtás kérdése. A dinasztikus érdekek képviselete két egymást váltó közös császári és főhercegi diplomatára hárult. A leendő királynét 1521 nyarán az olasz Andrea dal Burgo gróf kísérte Budára, aki a királyi pár csehországi tartózkodása során, majd a Magyar Királyságba való visszatérésüket követően az 1523. októberi bécsújhelyi királytalálkozó végéig folyamatosan a környezetükben tartózkodott, bizalmas tanácsadójuk volt. Őt 1523 novemberétől 1525. június derekáig az osztrák Johann Schneitpeck báró követte a királyi udvarban, aki a politikailag egyre önállóbb Mária királynét teljes mértékben támogatta, majd 1525 nyarán még az az évi hatvani országgyűlést megelőző, feszült belpolitikai helyzetben kényszerült távozni Magyarországról. A követek kiküldetése ideje alatt és azt követően V. Károly, illetve I. Ferdinánd további követeket is megbízott eseti ügyek intézésére. E követek azonban csak rövid időre, esetleg átutazóban fordultak meg a magyar–cseh királyi udvarban. Előadásomban a felek közötti kapcsolattartás formáit és szintjeit, az információáramlás dinamikáját mutatom be, és arra keresem a választ, hogy a törökellenes védekezés égető kérdése a Magyar Királyság külpolitikai elszigetelődésével és a „német befolyás” visszaszorításának belpolitikai szólamaival párhuzamosan hogyan kerülhetett ki a Habsburg–Jagelló kapcsolatok fókuszából.

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ
(SZTE BTK TI, Szeged)

Harc a békéért a 15 éves háború előestéjén

Az előadás elemzi az 1590 novemberi Oszmán-Habsburg békemegújítás utáni konfliktusokat és a politikai-diplomáciai erőfeszítéseket a „frigy” fenntartása érdekében, főleg az 1593. január–július közti kritikus időszakban. A legfontosabb oszmán békefeltétel az volt, hogy a Habsburg fél minden évben megküldje a Portára a 30 ezer arany „tisztes ajándékot” a csonka Magyar Királyság birtoklása fejében. A magyarországi kondominium, az „oszcilláló” politikai és adóztatási határok, a két fél végvári rendszeréből következő békesértő nagyobb akciók sűrűsödtek a hosszú béke időszaka (1568-1591/93) vége felé (1587: Koppány, Kacorlak, 1588 Szikszó). Majd Haszán boszniai pasa 1591-93 között hadjáratokat vezetett a horvát-szlavón végvidékre, várat foglalt (Bihács), Sziszeket háromszor is ostromolta, végül vereséget szenvedett (1593. június 22.). A Habsburg-fél az ajándék megküldését korábban felfüggesztette, követelte a várak visszadását és Haszán megbüntetését. Az 1593. január végén hatalomra került Szinán nagyvezír a kétéves hátralékban levő adó elküldését és az 1587-ben fogságba került két bég elengedését szabta békefeltételül. Habsburg részről Rudolf császár-király és Mátyás főherceg hajlott a békére bizonyos feltételekkel. Kreckwitz portai követ a rá nehezedő portai nyomás mellett is próbálkozott a megegyezéssel. Oszmán részről az egymást váltó budai pasák (1593-ban Szinánpasazáde Mehmed, Szokolluzáde Haszán) közvetítő szerepet játszottak és hangsúlyozták a szegény község békességben való megmaradásának fontosságát. A sziszeki vereség utáni júliusi divánon ütközött meg Szinán háborúpárti, s Ferhád másodvezír és Zekeriyye sejkh-ül-iszlám ellenzéki, „békepárti” álláspontja. Barton angol követ is sikertelenül próbálta Anglia érdekeit képviselve lebeszélni Szinánt a háborúról. III. Murád szultán a hadüzenet mellett döntött a szeráj nyomására is.

Miski Péter
(PPKE BTK TDI, Budapest)

**Hírvivőket segítve a fejedelem szolgálatában. Teleki Mihály (fő)
postamestersége II. Rákóczi György uralma alatt**

Az Erdélyi Fejedelemség kormányzattörténetének egyik szürke foltja a (fő) postamesterség intézménye. A 17. században több olyan törvény született Erdélyben, amely a postamester, a futárok, valamint a települések jogait és kötelességeit szabályozta az úthálózat fenntartása és a rendelkezésre bocsájtandó lovak biztosítása mellett. Megfigyelhető, hogy Bethlen Gábor is keményen megkövetelte az információ gyors „szállítását”, amely a Rákócziak alatt még inkább szigorodott. Ezt a folyamatot akasztotta meg az 1657-es lengyelországi hadjáratot követő oszmán–tatár pusztítás, amikor Teleki Mihály töltötte be a (fő)postamesteri tisztséget. Bár a kortársak által inkább lenézett pozícióról van szó, egy ügyes ember jól ki tudta használni az ebből fakadó előnyöket. A (fő) postamesteri cím megkövetelte az állandó udvari jelenléteket, sőt, bizalmi állás is volt, mivel az államügyek intézése, a legfrissebb diplomáciai jelentések, valamint a fejedelmi birtokok ügyes-bajos dolgai is gyakori témája volt azoknak az írásbeli – és gyakran szóbeli – üzeneteknek, amelyek a postamesteren keresztül jutottak el II. Rákóczi Györgyhez. A fejedelem számára – főleg a hatalmi válság éveinek bekövetkeztével – fontos volt, hogy hozzá hűségese személy töltse be a tisztséget, udvarából csak rövid időre engedte haza Telekit, akit többször küldött egy-egy kiküldetésre, hogy fejedelme ügyét képviselje.

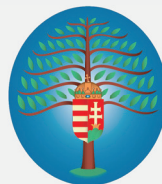
Szegedi
Középkorász
Műhely

SZTE BTK
Történeti
Intézet

SZAB•1961

Nemzeti
Kulturális
Alap

Szegedért
Alapítvány

Szeged